

SUPPLEMENTA
HISTORIAE ECCLESIASTICAE
GRAECORUM
SEC. XI. XII.

VIRO SUMME VENERANDO
**D. IEREMIAE DAVIDI
REUSS**

PHILOSOPHIAE ET HISTORIAE LITERARIAE IN REGIA
UNIVERSITATE GOTTINGENSI P. P. O.
BIBLIOTHECAE ACADEMICAE PRAEFECTO PRIMARIO
SOCIETATIS SCIENTIARUM GOTTINGENSIS SOCIO
AUGUSTISSIMI REGIS HANNOVERAE A CONSILII IUSTITIAE INTIMIS
ORDINIS GUELPHICI EQUITI RELL.

Die XXIV Septembris
ANNI MDCCCXXXII

VITAE QUINQUAGINTA PER ANNOS
IN MUNERE PROFESSORIO PERACTAE

SOLLEMNIA AGENTI

GRATULATUR

RECTOR ET SENATUS REGIAE ACADEMIAE TUBINGENSIS
CUM ORDINE PHILOSOPHORUM

INTERPRETE

THEOPHILO LUCA FRIDERICO TAFEL

PHIL. DR. LIT. ANTIQU. P. P. O.
ORDINIS PHILOSOPHORUM H. T. DECANO.

INSUNT

ANNAE COMNENAE SUPPLEMENTA

HISTORIAM ECCLESIASTICAM GRAECORUM SECVLI XI ET XII SPECTANTIA.

ACCEDUNT

ACTA SYNODI CONSTANTINOPOLITANAE
IN SOTERICHI PANTEUGONI DOGMATA DE CHRISTI CRUCIFIXI
SACRIFICIO HABITAE.

TUBINGAE
TYPIS HOPFERI DE L'ORME.

NESTORI BIBLIOTHECARIORUM
IEREMIAE DAVIDI REUSS
GOTTINGENSI
SALUTEM

Anno hujus seculi vicesimo primo, quum renovato in Tuum honorem doctoris philosophiae diplomate, quo Te quinquaginta annis ante philosophorum nostrorum ordo ornaverat, fausta quaelibet Tibi apprecaremur, id praeter alia in votis habebamus, ut vegetum, quom tum gaudebas, senium Tibi benigne continuaret Deus Optimus Maximus; unde non solum inelytae Tuae Georgiae Augustae, quam summo pere a Te augeri ornarique omnes sciunt, uberior honos utilitasque accresceret, verum etiam aliis voluptas redundaret, cujus aliquam a popularibus Tuis Württembergensibus particulam vindicari posse non ignotum Tibi fore sperabamus, Vir Summe Venerande.

Annuit his nostris votis rerum nostrarum moderatrix, providentia divina. Hujus enim tribuendum singulari beneficio, quod Tu, etiamnum omnis, ut antea, doctrinae lectissimus sacerdos peruestigatorque acutissimus, munus gravissimum fueris studio indefesso viribusque infractis, atque omnium terrarum Viros doctos ad rivos cujuscumque doctrinae admittis, quos Gottinga Tua scaturit, alma literarum mater.

Hoc Tibi gratulamur populares Tui, nomini Tuo, totum per orbem celebrato, addictissimi, quibus nihil neque jucundius neque honorificen-

tius accidere potuit, quam professorii muneris apud Göttingenses Tibi delati post hos quinquaginta annos concelebratio sollemnis.

Vale, iterumque vale, Vir eximie, rarum vividae et literatae senectutis exemplar, vultuque sereno accipe tractatus historico-theologicos, quos laetitiae nostrae Interpres his litteris ad Te datis subiecit, scilicet eiusdem, cuius Tu, Ducalis olim, nunc Regii seminarii evangelico-theologici Tubingensis alumnus, quod ad altiora provehere ne dedignetur Deus optimus maximus!

Tubingae, 19. Sept. MDCCCXXXII.

*RECTOR ET SENATUS REGIAE ACADEMIAE
TUBINGENSIS*

CUM ORDINE PHILOSOPHORUM

INTERPRETE

THEOPHILO LUCA FRIDERICO TAFEL

PHIL. DR. LIT. ANTIQ. P. P. O.

ORD. PHILOS. H. T. DEC.

ANNAE COMNENAE SUPPLEMENTA, HISTORIAM GRAECORUM
ECCLESIASTICAM SECVLI XI ET XII SPECTANTIA.

ACCEDUNT

ACTA SYNODI CONSTANTINOPOLITANAE, IN SOTERICHI PANTEUGONI
DOGMATA DE CHRISTI CRUCIFIXI SACRIFICIO HABITAE.

Theologiam Graecorum dogmaticam seculi post Christum natum duodecimi, imo etiam superioris aevi, quod medium inter Photii patriarchatum atque initia regni Comnenorum locum tenet, paucis literarum monumentis illustratam esse, non est, quod multis tibi demonstrem, candide harumque litterarum intelligens lector. Quanquam ea non ipsorum culpa Graecorum est, qui placato post Photii turbas ecclesiae statu, vix unum alterumve scientiae Christianae caput intactum acumini suo reliquerunt, difficillimosque theologiae locos novis identidem curis tentarunt, quantum ex annalibus istius aevi autumare licet; ea non ipsorum, inquam, culpa Graecorum est, sed hominum doctorum Europae occidentalis, qui laeto istarum litterarum fundamento, quod vir summus, Leo Allatius, Graeco-Romanus, Vaticanae praefectus, aliique illius aetatis non docti solum, verum etiam Maecenates condiderant, mirum quantum contenti, satis iam monumentorum habere arbitrabantur, ex quibus suam theologiae Graecorum medii aevi notitiam, si quidem eam omnino studio suo non dedignabantur, haurire possent. Unde factum est, ut paene iam inculta neglectaque iaceat illa disciplinae doctioris elegantiorisque pars, quae historiam theologiae Christianae orientalis comprehendit, scilicet omnibus vix alios fontes sectantibus, quam eos, qui occidentalis ecclesiae atque theologiae statum illustrant.

Verum non tam futilis atque abiecta est rerum divinarum apud Graecos seriores cognitio, ut ea indigna videatur, ad quam bonarum artium studiosus attendat. Quam opinionem non tantum pauca infringunt scripta illius temporis systematica, quae lucem publicam viderunt, sed ipsi quoque gentis nunc reviviscentis quos vocant chronistae atque annalistae. Quam multa enim vel hi tradunt, quae statum ecclesiae omnisque doctrinae theologiae spectant, nemini omnino contemnenda, cui satorum Christianismi accuratior notitia cordi fuerit!

Historicis illis, quos modo memoravimus, accensenda praeter alios Anna Comnena, porphyrogenita, quae vitam Alexii patris, qui regnum Comnenorum condidit, docto saepe elegantique volumine descripsit; deinde Nicetas Acominatus Choniates s. Colossensis,

Annae continuator, regniq[ue] Comnenorum ab Joanne usque ad captam a Latinis anno MCCIV Constantinopolin annalista locupletissimus.

Age vero ipsam Alexiadem aggrediamur, sive Annae Comnenae librum, cujus supplementa promittit inscriptionis huic tractatui praefixae pars prior. Sunt ea generis theologici, spectantque Joannem Italum, Eustratium Garidam, Leonem Chalcedonensis ecclesiae episcopum, alios.

Priusquam vero ipsos Alexiadis locos distinctius indicamus, quos novis quibusdam, quas manu tenemus, copiis litterariis suppleturi sumus atque illustraturi, animus est, ad ad fontem te, prudens lector, adducere, ex quo ea hausta sunt, quae cum prior, tum posterior inscriptionis pars promittit, qua frontem huius nostrae dissertationis insignivimus. Quid multa? Est inedita Nicetae Acominati Choniatae, qui Comnenorum proximorumque imperatorum res gestas illustravit, panoplia s. thesaurus orthodoxae fidei, tomis sive libris constans XXVII, scriptaque in gratiam amici, qui capta a Latinis Cpoli solum vertere ut Nicetas coactus erat. Persequitur hic thesaurus omne genus haeresium schismatumque ad Nicetae usque aetatem, eaque testimoniis veterum ecclesiae doctorum vel propriis argumentis confutat. *) Euthymii Zigabeni, qui Alexio Comneno imperante vixit, vestigia premere, imo in plurimis panopliam eius, quae Tergovisti typis excusa est, exscribere videtur; in eorum vero temporum enarratione, quae sunt Euthymio posteriora, alios fontes sectatur, quorum plurimi nos adhaec latent; plurimi, inquam; esse enim inter eos quosdam venerandae auctoritatis, scilicet acta synodalia, quae verbotenus operi suo inseruit Nicetas, cum ex iis apparet, quae de Sotericho Panteogono publici nos juris fecimus, tum ex Veterum Scriptorum Nova Collectione, e Vaticanis codicibus edita ab Angelo Maio, bibliothecae Vaticanae praefecto, cuius praecleari operis tomus quartus acta Synodi Cpolitanae Manuele Comneno imperante habitae divulgavit, quae verbotenus comprehenduntur panoplia, quam Nicetas noster congressit, partibus extremis; quod nobis clarum reddidit apographum istorum tomorum s. librorum, quod nostram in gratiam confecit Vir doctus, Theodorus Sypsomus, Byzantius, nunc Parisinus, intercedente et procurante Ludovico de Sinner, Parisino, qui post alia, quae de literis nostris egregie meruit, cum Hasio et Fixio insignem nunc operam praestat Stephani thesauro totius graecitatis, novis doctorum curis emaculando atque agendo. **) Sunt et alia, quae Nicetam, panopliae conditorem, ut scriptorem non minus diligentem accuratumque prodant, quam qualem ipse se praestitit in exarando annalium suorum opere, quod manum sanatricem exspectare nunc dicitur Immanuelis Bekkeri, Berolinensis. — Solum vertisse Nicetam supra diximus eo temporis momento, quo Balduini Flandri aliorumque Latinorum manibus prostrata succubuit splendida Comnenorum sedes, Constantinopolis. Nicaeam deinde Bithynorum urbem concessit cum reliquis Graecorum, qui e patriae ruina profugerant, ibique probus doctusque ut pauci magnus

*) Fabricii biblioth. Graeca Tom. VIII. p. 742. ed. Harl.

**) Non abs re fore speramus, neque ingrati ipsi Angelo Maio, si codicis panopliae

antea imperii Graecorum cancellarius, auctor noster, ingratum satis volentibus otium praeferat annalium suorum sive exarationem sive consummationem insumsit huic suae

infra describendi lectiones potiores contulerimus cum lectionibus codicis Vaticani, e quo sua dedit praesul Romanus, promovendis literis natus factusque. Spectant ea synodum, cuius Ipse acta edidit.

Edit. A. Mai.	MS. Paris.	Edit. A. Mai.	MS. Paris.
pag. lin.		pag. lin.	
1. 1 Σύνδοδος περί τοῦ ρητοῦ, ὅτι ὁ πα- τήρ μου μείζων μου ἐστίν.	Περὶ τοῦ δόγματος τοῦ ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστίν. Τόμος κέ.	8. 3 Ἀθανάσιος	ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος
1. 4 Ἐχθρῆσις	Ἐχθρῆσις	8. 3 ἄνθρωποι ἢ ἄγγε- λοι	ἄγγελοι ἢ ἄνθρωποι
1. 9 τῆς ἀληθοῦς ἐρ- μηκείας	Haec obliterata sunt in Ms.	8. 6 ὁ οὖν	ὁ γοῦν
1. 12 πρῶξις Α	ομ.	8. 7 ἐκ τῆς ὁδοιπορίας	ἀπὸ τῆς ὁδοιπορίας
2. 6 μίσην ἐκκλησίαν	μίσην τὴν ἐκκλησίαν	8. 8 ἐκ τοῦ παραδείγ- ματος — ἐκοπί- σεν	ομ.
2. 7 πρὸς ἐτίραν τι- θίστων	πρὸς ἐτίραν ἀτιθέ- σιων	8. 11 Ἀθανάσιος εἶπε· μύμησο — ἀρα- ρότως	ομ.
2. 11 εἰ καὶ μὴ πάντας	καὶ εἰ μὴ πάντας	8. 13 ὁ πατήρ μου ὁ	ὁ πατήρ μου μείζων ὁ
2. 16 ἦν τῇ τοῦ πάθους νικτὲ	ἦν ἐν τῇ τοῦ πάθους νικτὲ	8. 14 Ἄρειος εἶπεν· πα- ρακαλῶ σε — τὸ τοῦσα λοιπὸν	ομ.
3. 3 ἠθῆναι τὴν φω- τὴν	Ab his vv.usque ad οὐ- τω ταύτην τὴν φωτὴν lacuna est in Ms.	9. 5 ἀληθῶς ὀρθῶς ἔ- χει τοῦτο	ἠληθῶς καὶ ὀρθῶς ἔχει τοῦτο
3. 5 ἐκλαβόμενον· καὶ	ἐκλαβόμενον[ἐκβαλόμι- νον?], ομ. καὶ	9. 10 τῇ πατρὶ	τοῦ πατρὸς
3. 13 καὶ ἄνθρωπον	ομ. καὶ	9. 10 τὸν πατέρα	ομ.
3. 16 ἐκείνοι πάλιν	ἐκείνοι μᾶλλον	9. 12 ἐμῶν	ομ.
4. 2 δὲ δίδωται	καὶ δίδωται	— — μείζων γὰρ	μείζων μὲν γὰρ
4. 2 οὐραπέρογα	συναπέρογα	9. 14 ὥστε ὡς ἄνθρωπος	ὡς δὲ ἄνθρωπος
4. 5 ἀγνῶν ταῦτα	ἀλλὰ ταῦτα	10. 1 ἐκείνου οὖν μείζων — ἐν αὐτῶ	ομ.
5. 3 κατὰ τὴν ὁμοιο- μαίαν σταγόναν	καὶ τὰς ὁμοιομαίαν (in margine: ὑπερ- βαλοῦσι) σταγόναν	10. 3 ἴσος τοῦ ἐκ πέντε ἄρτων etc.	μείζων τοῦ ἐπιπόντος· πόσους ἄρτους ἔχε- τε; ἴσος τοῦ ἐκ πέν- τε ἄρτων
5. 5 καὶ τὸ διαφύ- γῆν	καὶ τὸ διαφύγῆν. Corrector τὸ δε δι- αφύγῆν	10. 5 κορεννίτος	κορεννίτος
5. 11 ἢ καὶ κατὰ ἤπτον	ἢ κατὰ ἤπτον	10. 4 τοῦ τὸν Λύζαρον ἀπιστῶντος λόγῳ	τοῦ ἀπιστῶντος λόγῳ τὸν Λύζαρον
6. 4 εἶναι πιστεύεται	εἶναι ταῦτα πιστεύεται	10. 5 ἴσος τοῦ τὴν ἕκ- κώτους πηγῆς τῆς αἰμορροῦσης ξη- ράναιτος	ἴσος τοῦ ξηράναιτος τὴν πηγῆς τῆς αἰ- μορροῦσης
6. 16 καὶ οὐδὲ ἐναντίος	ομ. καὶ		
7. 5 οὔτε ἠγροῦσι	οὔτε ἠγροῦσα		
7. 5 ἐκάλισε	ἀνόμισε		

Panopliae componendae, cujus pauca tantum, eaque vix aliter quam interpretatione Latina, lucem publicam viderunt, referentibus Fabricio et Harlesio l. c. p. 742 sqq.

Ed. A. Mai.	MS. Paris.	Ed. A. Mai.	MS. Paris.
pag. lin.		pag. lin.	
10. 6 τοῦ καθεύδοντος ἐπὶ τῇ πρύμνῃ	τοῦ καθέζοντος ἐπὶ τῇ πρύμνῃ	13. 1 ὁ ἰωρακῶς	ὄτι ὁ ἰωρακῶς
10. 7 μείζων τοῦ κρινόμενου — τοῦ σολίζοντος τὴν ψυχὴν	om.	13. 1 πατέρα	πατέρα μου
10. 10 οἰνοχοοῦντος αἵμα — ἢ ἄμπελος ἢ ἀληθινή. Ὁρῆς, τίνος ἐστὶ	om.	13. 1 οὐ γὰρ δὴ	οὐ γὰρ (om. δὴ)
11. 3 μείζων ὁ πατήρ	ὥστε μείζων ὁ πατήρ	13. 2 πατήρ	πατήρ μου
11. 7 ἢ πῶς ὁμοιωθῆσεται	ἢ om.	15. 3 θροῖσθε	θροῖσθε σε
11. 8 καὶ μετ' ὀλίγα πῶς — πρὸ αἰώνων γεννήσει	om.	15. 4 πρὸς τὸ μείζον τὸ ἐλάττω ἀρμόζεται	om.
11. 9 πῶς ὁ πατήρ μου μείζων μου etc.	καὶ πῶς ὁ πατήρ μου μείζων μου; Τῇ κἀτοι ἐκ παρθένου γεννήσει. Πῶς ὁ ἰωρακῶς ἐμὲ ἐώρηκε τὸν πατέρα; Τῇ ἀκτίστῳ τοῦ λόγου φύσει. Τί τὸ λέγον' δοξασόν με, πάτερ; Τὸ σῶμα τοῦ λόγου. Τίς ὁ λέγων' ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοί; Ὁ ἐν τῷ σῶματι λόγος.	15. 7 χρηστὰ	αὐτὸν
11. 13 πατὴρ	τῷ πατρὶ	13. 11 παρ' ἀγγέλων	παρ' ἀγγέλους
12. 1 πεφυκὸς σῶμα	σῶμα πεφυκὸς	14. 6 συστειλῶ	συστέλλω
12. 1 ἰδιὸν τε αὐτὸ	ἰδιὸν τε ἑαυτοῦ	14. 8 με πατήρ μείζων μου	με πατήρ μου μείζων
12. 4 ἄτε δὴ καὶ	ἄτε δὴ (om. καὶ)	15. 2 τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου	τῷ τοῦ θεοῦ υἱῷ καὶ τοῦ ἀνθρώπου
12. 7 ἀληθεία	κατὰ ἀλήθειαν	15. 3 ἐν ἑκατέροι	ἐν ἑκατέροις
12. 11 διὰ γε τὴν	διὰ τὴν	15. 4 ἐξ ἡμῶν μὲν	om. μὲν
12. 13 αὐτὸν	αὐτῶν (ὄν supra ὦν)	15. 9 ἀσάφως	ἄσαφως
12. 15 οὐ ἢ ἀρχὴ — κυριακῇ	om.	15. 10 τῷ θεοῦ λόγῳ — — καὶ ἄορατος	τῷ θεῷ λόγῳ om.
		15. 13 τῷ ἀπειρογράφῳ	τῷ ἀπειρογράφῳ καὶ ἄοράτῳ.
		16. 12 ἧς μείζων ἐστὶν ὁ πατήρ.	— — — — — ὁ πατήρ. Πλὴν ἑκάτερον ὁμοῦ καὶ οὐ δύο, ἀλλ' εἷς ὁ Χριστός, ἵνα μὴ τετράς εἴη καὶ οὐχὲ τριῦς ὁ θεός.
		17. 8 Χριστός	ὁ Χριστός
		17. 9 ἐν ἐλάττω	ἐν ἐλάττω
		17. 10 ἢ ἐν οἷς — προϊῶν	om.
		17. 12 ὅτιαν γὰρ	ὅτε γὰρ
		18. 7 τὸ ἡγίασε	τὸ ἐποίησε, τὸ ἡγίασε
		19. 7 ὥστε καὶ αὐτὴ	ὥστε ἢ αὐτὴ
		19. 9 ἢ τὴν τῶν φύσεων	καὶ τὴν τῶν φύσεων
		19. 12 καὶ τέλειον ἄνθρωπον, φαιμέν τὸν αὐτὸν etc.	τέλειον φαιμέν ἄνθρωπον τὸν αὐτὸν, πάντα ἔχει, ὅσα ὁ Ἀδάμ etc.

Non

Non una tantum forma Nicetae liber ad nos pervenit, scilicet in quibusdam codicibus amplior, in aliis brevior. Eadem tituli fortuna; modo enim dicitur *Θησαυρὸς ὀρθοδοξίας*, modo *Δογματικὴ πανοπλία*. Duplicem vero titulum codex ms. habet, e quo nostra petivimus, scilicet: *Δογματικὴ πανοπλία ἐστὶν ἡ δέλτος ἡδε*. Deinde: *Σύλλογὴ τῶν ὄλων σχεδὸν δοξῶν καὶ αἰρέσεων, καὶ ἱστορία τῶν ἀποτεκόντων αὐτὰς ἀνδρῶν*. ἐτι δὲ καὶ ἀντιρρήσεις ἐπὶ ἐνιαῖς τούτων, καὶ μάλιστα τῆς παλαιότεραις, καὶ ἕτερα τινὰ χρήσιμα τοῖς εὐσεβέσι, πονηθέντα παρὰ τοῦ σεβαστοῦ Νικητῆ τοῦ Χωνιάτου, τοῦ καὶ γεγονότος κριτοῦ τοῦ βήλου ἐπὶ τῶν κρίσεων, ἐφόρου γενικοῦ ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος, ἔπειτα δὲ καὶ μεγάλου λογοθέτου τῶν σεκρέτων. Est hic codex non diversus ab eo, quem laudat manuque trivit Bernardus de Montfaucon in Palaeographia sua graeca pag. 326 sqq., ubi ex eodem codice indicem graecum satis amplum singulorum librorum dedit pag. 327—333. Nunc dicitur Codex Regius

Ed. A. Mai.	MS. Paris.	Ed. A. Mai.	MS. Paris.
pag. lin.		pag. lin.	
21. 3 οὐδ' ἂν ἡ παρθένος	οὐκ ἂν ἡ παρθένος	24. 15 ἀνεικότως	ἂν εἰκότως
		Ibid. μείων μὲν ἐστὶ	ἀλλὰ μείζων μὲν ἐστὶ.
21. 4 κεκαλυμμένη	ἡ κεκαλυμμένη	24. 17 ταυτὶ	τοῦτο
21. 11 προσεμαρτύρητο	προσεμαρτύρητο	24. 18 μείων	μείζων
21. 16 τυγχάνοντα ὁμολογεί	τυγχάνειν ὁμολογεί	25. 2 προσηνεγμένην	προσηνεγμένην
		25. 7 ἐμφανῆ	ἐμφανῶς
21. 20 πιστεύει καὶ λέγει	πιστεύει καὶ λέγει	26. 12 ἐν τῇ θεοῦ	ἐν τῇ τοῦ θεοῦ
22. 3 ἐνὸς προσώπου αἰ τοῦ παντός χρόνου	ἐνὸς προσώπου ὄντος αὐτοῦ, παντός χρόνου πράξεις γεγονασιν	27. 5 δύναται εἶναι	δύναται (om. εἶναι)
		27. 10 μίαν δύνασθαι	μίαν δύναμιν
		28. 2 περὶ αὐτῆς	περὶ αὐτοῦ
		28. 4 ἐν αὐτοῖς	ἐν αὐτῷ
		28. 5 καὶ τῆς ὁρθῆς	om. καὶ
22. 5 ποίας εἶη	ποίας ἂν εἶη		
22. 8 ταπεινὰ λέξεις καὶ ἔργα	λέξεις καὶ ἔργα ταπεινὰ		
22. 8 τοῦ υἱοῦ	τοῦ Ἰησοῦ	56. 4 ἱταιριάρχου	ἱταιριάρχου
22. 13 ἐν τῷ πλοίῳ	ἐπὶ τῷ πλοίῳ	57. 4 καὶ ἱερωτάτων	καὶ τῶν ἱερωτάτων
22. 14 καὶ τοῖς ἀνέμοις· σιώπα	καὶ τοῖς ἀνέμοις, καὶ λέγη· σιώπα	58. 15 τῷ προσλιβομένῳ	ἐν τῷ προσλιβομένῳ
		59. 4 μετὰ καὶ τῆς τοιαύτης	μετὰ τῆς τοιαύτης
23. 3 ἀσθένεια τὸ	ἀσθένεια γὰρ τὸ		
23. 9 τῆς θεότητος ὑπεροχαῖς	ταῖς τῆς φύσεως ὑπεροχαῖς	64. 2 κυχλίδας	κυχλίδας
		64. 3 τόμος	ῥμος
25. 14 περὶ αὐτοῦ	περὶ αὐτοῦ	65. 3 αἰωνία μνήμη	αἰωνία ἡ μνήμη
24. 11 ἀγγέλων, ἀνθρώπων φύσις	ἀγγέλων ἐλάττων, ἢ ἀνθρώπου φύσις	66. 6 θώκοις	θρόνοις
24. 13 καὶ παντός ὀνόματος	om.	66. 11 τοῖς παρὰ τοῦ πρότερον	τοῖς παρὰ τῶν προτέρων

Paris. graecus num. 1234., olim 1865, Baluzii cod. 52.; bombycinus, foliorum CCCXCIV., lectu haud facilis, sita aliisque iniuriis male habitus, in fine mutilus; saeculi XIV., fol. maximo. Initio codicis in folio albo quarto legitur: *I. B. Hautin, conseiller au chatelet de Paris.* Fuit autem hic liber primo tempore Graeci cuiusdam, Scutariorum, levitae s. clerici, ut scriptum est folio recto octavo: *Σκουταριώτου λεβίτου Θεοδώρου.* Is Scutariorum, librarius puto possessorque huius codicis, lectorum in commodum haud raro singulis Nicetae capitibus nomina auctorum addidit, ex quibus sua hausit panopliae conditor, ejus statim exemplum habes initio libri XXIII., quem nos edidimus p. I sqq., ubi haec legis: *Καὶ ταῦτα τοῦ Χωνιάτου.* I. e. *Haec quoque sunt Nicetae,* sc. ut antecedens liber XXII., ubi agitur de controversiis circa azyma agitat. Lectiones indicis librorum panopliae, quem in Palaeographia graeca editum esse supra monimus, collatas cum ipso codice, quo ut nos in ea re usus est doctus monachus Benedictinus, infra dedimus; unde elucebit, non satis diligenter inspectum esse codicem a Bernardo de Montfaucon. *) — Ut vero finem faciamus huius praeloquii, unum addere lubet: Euthymii Zigabeni panopliam, raro inter doctos visam, si cui animus est typis repetere, is carere Nicetae panoplia vix poterit, sive textum, quem vocant, emendare, sive enarrationem theologiam plenioram reddere velit. Idem vero, quem speramus, futurus Eu-

Montfauc. Palaeogr. gr. pag. lin.	MS. Paris.	Montfauc. Palaeogr. gr. pag. lin.	MS. Paris.
327. 35 κομητῶν	κομητῶν	330. 35 εἰς ἂν οὗτοι	εἰς ἄς οὗτοι
— — πύργου	πύργης	— 42 τοῦ Λέοντος	τοῦ οἰμ.
— 36 παρηλίων	τῶν παρηλίων	331. 3 ἐκέρωσε	ἐπεκέρωσε
— 42 φαρμακίων	φαρμακίων	— 14 ἀνιδεματισμοὶ	ἀνιδεματισμοῦ
— 46 διαφόρων αἰχμη- σεις	διαφόρων αἰχμῶν χρη- σεις	— 28 Θεοπισχυτῶν	Θεοπισχυτῶν
528. 21 ἐγράφη καὶ	ἐγράφη δέ	— 33 προστεθεῖται	προσθεθεῖται
— — ἡ τοῦ Σίμωνος	— — —	— 41 Μονοφυσίταις	Μονοφυσίταις
αἰρέσεως	αἰρέσεως οἰμ.	332. 4 διάφοροι	διαφόρων
528. 27 Καρποκρατῶν	Καρποκρατινῶν	— 7 συλλεγόμενα παρ' ἡμῶν	συλλεγόμενα καὶ συγ- γραφέματα παρ' ἡ- μῶν
— 30 Κολομβίανου	Κολομβίανου	— 8 κατὰ τῶν Παν- λικαιῶν	κατὰ Πανλικαιῶν
— 37 ἡ τῶν Σηθηρια- νῶν	ἡ τοῦ Σηθηριανῶν	— 32 ἐνθές — λεγομέ- νην — ἀρτισκομέ- νην· ἐν ἡ δὲ	τῶν ἐνθές — λεγομέ- των — ἀρτισκομένων τοῖς κρηθισίαι· ἐν ἡ δὲ
— 39 Ἰγχαριτῶν	Ἰγχαριτῶν	— 42 ταῦτα οἷον εἴσο- μεν· ἀλλ' ἐγὼ	ταῦτα οἷον εἴσομεν· ἀλλ' ἐγὼ που ταῦ- τα εἴσομαι
529. 4 Οὐαλιῶν	Οὐαλιῶν	— 42 ταῦτα οἷον εἴσο- μεν· ἀλλ' ἐγὼ	ταῦτα οἷον εἴσομεν· ἀλλ' ἐγὼ που ταῦ- τα εἴσομαι
— 6 τοῦ ἀπορητήτου, ὁ φησιν,	τοῦ ἱεροστόλου (ἱεροσο- λικοῦ?) ἡ τοῦ, ὁ φησιν	— 42 ταῦτα οἷον εἴσο- μεν· ἀλλ' ἐγὼ	ταῦτα οἷον εἴσομεν· ἀλλ' ἐγὼ που ταῦ- τα εἴσομαι
529. 19 Θρηγοφυτῶν	Θρηγοφυτῶν	— 42 ταῦτα οἷον εἴσο- μεν· ἀλλ' ἐγὼ	ταῦτα οἷον εἴσομεν· ἀλλ' ἐγὼ που ταῦ- τα εἴσομαι
330. 4 Σαρδικῆ	Σαρδικῆ	— 42 ταῦτα οἷον εἴσο- μεν· ἀλλ' ἐγὼ	ταῦτα οἷον εἴσομεν· ἀλλ' ἐγὼ που ταῦ- τα εἴσομαι
— 5 τῆς Κωνσταντι- νουπόλεως	τῆς οἰμ.	333. 5 Ἀλιξίου	κρησὶ Ἀλιξίου

thymii editor e Niceta nostro ea, quae sunt Euthymii aevo posteriora, operi suo subiunget, neque ob vastum voluminis ambitum metuenda, neque etiam, ut specimina nostra produant, ob argumentum suum vilipendenda.

Alexiadis nostra supplementa, sive Nicetae liber XXIII., ut supra monuimus, Ioannem Italum spectant, Eustratium Nicaenum, Leonem Chalcedonensis ecclesiae episcopum. Incidunt turbae ab his motae in Alexii primi Comneni tempora; qui regnum adeptus anno MLXXXI, anno MCXVIII vita decessit. Eum imperatorem non minus theologiae, quam militiae studuisse, cum multi testantur Alexiados loci, tum maxime Bogomilorum historia, quam Anna fusiùs enarravit Euthymius Zigabenus, atque ex eo Wolfius peculiari tractatu, solidae doctrinae luminibus conspicuo.

Primus eorum sive haereticorum sive schismaticorum, qui imperatorem summumque ecclesiae orthodoxae magistratum valde anxium habuere, est Italus, cuius nomen neque Anna prodidit, neque Nicetas noster; fuit autem IOANNES nuncupatus, ut patet ex anathematis, qui recitantur in ecclesia Graeca, die orthodoxiae sacro, editique sunt in Triodio, coll. Leonis Allatii libro: De ecclesiae occidentalis atque orientalis perpetua consensione pag. 632. Fuit is Ioannes genere et natione Italus, diu commoratus in Sicilia. Eius scilicet incolae, Graeci imperii iugum excutere conantes, magnum in se bellum concitarant, unde opus habebant Italos vicinos accersere. Ea occasione eodem aspiravit Itali pater, filium secum adducens, puerum iusra aetatem militarem, meditantem tamen iam tum pro captu bellicas res, assultantemque vestigiis paternis. Haec prima institutio pueritiae Itali fuit. Quum vero Georgius Maniaces, imperante Monomacho, tyrannide assumta, Siciliam occupasset, Itali pater trepida fuga cum filio se recepit in Longobardiam sive Calabriam, Graecis adhuc subjectam. Hinc Italus Cpolin venit, eruditionis et artis ratiocinandi nequaquam tum temporis egenam. Namque ista tempestate magnus ibi ingeniorum proventus apparuit; cum quibus iam et ipse Italus conflictatus, et quotidianis dialecticorum concertationibus exercitatus, Logicam didicit. Imprimis vero Michaeli Psello, viro ob doctrinam multifariam inclyto, operam dedit, quamquam ipse dispari natura, immittit scilicet acerbaque, qua magistro suo obnitebatur. Magnopere autem dialectica nitebatur, cui se arti penitus immererat. Moxque admirationem sibi et plausum paravit, non plebis solum, sed principum quoque, atque adeo ipsius Michaelis Ducae, tunc imperantis. Paulo post ea tempora erumpebant Italici motus, quando illarum gentium hostilitate Graeci lacessiti occasionem sibi oblatam arbitrabantur Longobardiae, imo totius Italiae rursus imperio suo adiungendae. Ea spe plenus imperator, atque in Italo omnem spem collocans, quem sibi putabat devinctum ac fidelem, hunc ipsum, utpote verum Italicarum bene gnarum, Epidaurum mittit, unde artes suas intenderet in regna Italiae. Verum proditionis convictus, iam in eo erat, ut poenae lueret; sed supplicium fuga matura antevortit, Romanque concessit, ubi poenitentiam agens vel simulans, literas supplices ad Imperatorem misit, solertibus in ea re usus deprecatoribus. Quid multa? Revocato Constantinopolin sedes assignatur monasterium Pege; mox post Pselli discessum principi philosophiae cathedrae imponitur, sum-

musque philosophorum declaratur, in quo munere Aristotelicos Platonicosque libros suscepit enarrandos. Interpretandi autem genere utebatur tam acri subtilique, ut facile fidem faceret, se cum reliquae doctrinae peripateticae, tum dialectices praesertim esse consultissimum. Ad eum igitur unum redacta philosophiae universae professione, frequentabatur eius ludus magno concursu iuventutis, cuius incendebat studium, quod praeter Platonem, Porphyrium, Iamblichum, Proclum, imprimis Aristotelis organon haud mediocri successu tradebat, in reliquis non admodum perpolitus, utpote in Grammatica clandestans, in rhetorica nullus.

Ceterum ea tempestate primum honoris locum Cpoli tenuit sacrarum literarum meditatio, secundum Graeca eruditio. Ea quum Italus abuteretur ad turbas circa dogmata orthodoxa ciendas, anxius factus Alexius imperator varia tentavit, ut eum ad sanam mentem revocaret, imprimis Eustratii Garidae, patriarchae tum Constantinopolitani, ope usus, cui Italus dedecendus tradebatur atque ad frugem reducendus. Currente iam calamo sequentia persequemur. Successu caruit tentamen. Italus enim Eustratium in causae suae vindicem patronumque mutavit; iamque latius serpebant novi errores, ut non pauci ex ipso Imperatoris comitatu infecti hae philosophica dicerentur. Postremo cedere nescius Italus in concione sollemni cum nomine et capite anathemati subiectus, postea, cum poenitentiam profiteretur, magna acerbitalis parte, quae anathematismo iulhaerebat, levatus est, nomine eius obscure tantum significato in formula damnationis. — Fusius haec Anna refert Alexiadis libri V. line. Eam sequi Nicetas quidem videtur, ita tamen, ut quaedam singularia habeat, aliunde petita. Quid? quod infra, ubi de Nili doctrina erronea strictim tradit, libris carere dicit utpote exul, uberius exponendae illi doctrinae impar. Multa eorum, quae libro suo XXIII narrat, memoriter tradere Nicetas videtur; quod secus in reliquis operis partibus, ubi actis utitur synodalibus. Denique quo tempore damnatus sit Ioannes Italus, vix iam definiiri licet; quamquam locus, quem ea res in Alexiade tenet, verisimile facit, actiones illas esse iis multo anteriores, quibus Bogomilus ab Imperatore oppressos constat. Erit ergo primum impetii Alexiani stadium, coll. iis, quae infra notabimus de Eustratio Garida.

Secundus hominum, Imperatori et magistratui ecclesiae orthodoxae molestorum, fuit EUSTRATIUS, Nicaeae episcopus, Aristotelicorum moralium interpretes, distinguendus ab Eustratio Garida, Constantinopolitano patriarcha, quem ab Italo in partes suas tractum fuisse supra monimus. *) Fuit autem noster Eustratius vergente Alexii vita Nicaeae

*) Eustratium Garidam eviratum his verbis perstringit Ephraemius in catalogo patriarcharum Cpolitianorum v. 10130 seq. (Scriptt. vet. nov. Collect. ed. A. Mai. T. III. Sect. I. p. 238.):

Λὸν ἐγκατέστη τῷ πανηγύδι θούρῃ
 Διομαχῆς Λδομαχίος, Γαμδῆς θέων,
 Πιός πῖν ὁτιὸν μὴ πιμυγὸς χρησιτύων,
 Πυδείνιος ἀμοιρὸς ἰμυ καὶ λόγων,
 Πονχίε τε γωνία μῦλλον πρότων,
 Ἡ προτυσιε καὶ λιὸ προυδμήε.

Bithynorum metropolita, cuius exstant in Aristotelis analytica et ethica copiosi commentarii, qui et calamum strinxit adversus Proculani sive Grosulani, archiepiscopi Mediolanensis, librum de processione Spiritus Sancti, quo cum viro docto collationem habuit anno MCXIII Constantinopoli. Eius collationis narratio Eustratiana extat in Regio codice Parisino graeco nr. 3327., coll. Mich. Lequien. in Or. Christ. Tomo I. p. 649 sq. Aderat is Eustratius Alexio imperatori cum haereticis Manichaeis disputanti in urbe Philippis, eadem tempestate, qua imperator bellicosissimus et literatissimus Cumanorum gentem ferocem debellabat, coll. de his rebus Anna Alexiadis libro XIV. p. 453. ed. Paris.: Συμπαρήσαν δὲ τούτῳ Εὐστράτιος, ὃς τε τῆς Νικαίας πρόεδρος, ἀνὴρ τὰ τε θεῖα σοφὸς καὶ τὰ θύραθεν ἀγῶν ἐπὶ ταῖς διαλέξεσι μᾶλλον, ἢ οἱ περὶ τὴν Στοᾶν καὶ Ἀκαδημαίαν ἐνδιατρίβοντες, κ. τ. λ. Ea ultimum spectant vitae Alexianae stadium, quod clarum facit locus Alexiadis, quo posita est haec de Eustratio narratio Annae Comnenae. Minus expertum habemus, quando in errores Ioannis Itali inciderit, quos sub vitae suae finem abjurarit, coll. iis, quae de eo narravit Nicetas editionis huius nostrae pag. 4. Aliquam huius capituli Panopliae particulam Michael Lequien praecoccupavit l. c. p. 649., quem Doctum obiter monemus in Annae loco supra citato pro vitiatō ὃς τε legisse τότε, pro quo nobis magis placet ὁ τότε. De huius quoque viri opinionibus schismaticis synodus habita videtur, coll. ed. nostrae pag. 4. Annum eius nondum definire licet. Codex enim Parisinus ut alibi bibliopegae culpa foliorum ordine iusto privatus esse videtur, coll. quoque mantissa nostra critica p. 24.

Tertius virorum doctorum, qui Alexio imperatori molestiam fecerunt, LEO est, Chalcedonensis ecclesiae metropolita, non in rebus dogmaticis turbas movens, sed Alexio ob ecclesiae cuiusdam spoliationem libere refragatus, et sero tandem imperatori reconciliatus. Fuit is Leo Chalcedonis Bithynorum, in ipsis Bospori faucibus sitae, quae pars erat dioceseos Ponticae, metropolita, ordine temporum vicesimus eius throni octavus, coll. Mich. Lequ. l. c. p. 607 sq. Minus is Leo antecedentibus, quos memoravimus, clericis doctus, magno zelo inclaruit, quo Alexio imperatori obstetit, quum is initio regni opes ecclesiasticas stipendiis militaribus quam maxime urgentibus insoneret, temporum in ea re sanctitati tam parum parcens, ut Chalceopatriarum aedium portas foedaret, avulsis laminis argenteis, quae festorum duodecim dominicorum imagines referebant. Magna istorum temporum calamitas talia, quae vocant, sacrilegia defendere posse videbatur. Verum imperatori, imo ipsi imperio metrendum erat, ne vel Manichaeis, vel orthodoxae ecclesiae clericis, quorum contentio et dimicatio non mitior erat, quam

---

Fuerat is Eustratius Garidas a matre Comnenorum patriarchatu Cpolitano destinatus, successitque in throno ecclesiastico Cosmae Hierosolymitano, qui Alexium, regni gubernacula capessentem, coronaverat, coll. Anna lib. II, p. 75. 79. ed. Paris. Patriarchatum hic Eustratius capessivit anno MLXXXI., eoque deturbatus est post tres annos, sc. a. MLXXXIV., ob causam satis obscuram. Suspectus puto factus erat Alexio, ex quo Ioannis Itali, qui discipulos ad rebellionem excitare ferebatur, erroribus suffragari visus erat. Eius extat statutum synodale de duobus sobrinis, qui matrem et filiam duxerant, in Iure Graeco-Romano libro IV. De eo vide quoque Michaellem Lequien in Oriente Christiano T. I. p. 264.

barbarorum exterorum incursiones, ansa praeberetur hallucinandi in salutem dynastiae recens conditae. Quid multa? Tulit imperator jurgia iramque episcopi Chalcedonensis in spoliatione Chalcedoniorum, et deinde, quum aliis necessitatibus circumventus ad simile auxilium confugiendum esset. Ea occasione cum de aedibus signisque sacris, ut fit, disputaretur, hic antistes in eam sententiam disseruit, ut contenderet, sacras imagines absoluto a nobis et in ipsis haerente cultu affici, non autem relativo, quod Anna clarius noster exprimit Nicetas pag. 8. huius editionis. Imperator amicalibus frustra tentatis remediis, tandem ad canonicæ animadversionis necessitatem descendit, Leoque sede sua, quam occupabat, est depositus. Nec tamen pacatum hac re fuit viri ingenium: turbas et factiones ciet in ecclesia, neque exiguam secum abducit sectariorum multitudinem. Quod dum multos per annos agit, omnium calculis condemnatus exulare iussus est apud Sozopolin Ponto appositam, ubi providerat imperator, ut officiosissime exciperetur. Verum Leo concepta semel in Augustum ira, liberalitate sibi oblata uti noluit, cuius animi liberioris insigne testimonium est brevis illa festivaque epistola, quam servavit Nicetae nostri panoplia. Postero tempore, durante, ut mihi videtur, Leonis exilio, occasio ipsi oblata est, de Comnenorum domo bene merendi, quum Palaeologo, duci Graecorum, a barbaris Patzinacis victo fusoque, equum monstraret, salutis ministrum inopiatum. Tandem eum in gratiam cum imperatore rediisse Nicetas narrat, Synodo iam conformem in imaginum veneratione. Synodi decreta anterioris, ut videtur, eius scilicet, quam Leonis damnatio insecuta est, cum Leonis declaratione extare dicuntur in codd. mss., testante Michaele Lequien l. c., qui partem panopliae nostrae de Eustratii Nicaeni rebus edidit l. c. Totius actionis, in historia venerationis imaginum non vilipendendae, rationem chronologicam alii enodabunt: Annae enim Nicetaeque in talibus ut aliorum Graecorum narratio obscura est.

Ultimus eorum, qui item Alexii temporibus turbas excitavit, Nilus est monachus. Genere Aegyptium fuisse, Nicetas tradit capite a nobis edito; de doctrina viri in panoplia nostra silentium. Illam vero trinitatem spectasse, narrat Anna porphyrogenita, harum pugnarum doctissima, Alexiados libro decimo; unde edocemur, e sententia huius schismatici carnem Christi assumptam naturam compotem factam esse dignitatis et essentiae divinae. Non diu post Ioannis Itali condemnatas haereses Nilus ille apparuit, soli Deo sibi que vivens, continueque libris sacris operam navans, Graecarum vero disciplinarum, ut Anna tradit, parum gnarus. Erat tum Constantinopoli Armeniorum haud contemnenda multitudo, quos maxime sectabatur hic Nilus. Habita de ejus opinionibus synodo, cum ad sanam orthodoxamque mentem revocari non posset, anathemati subjectus est, quod legitur in Triodio, dominica orthodoxiae.

Relicto Alexii aevo, quem Ioannes excepit, patris et ipse vestigiis in debellandis haereticis streuere insistens, pergimus ad Manuelis imperatoris aevum, sive posteriorem tituli partem, quem huic praevia tractationi imposuimus. Est haec SOTERICHI PANTEUGONI opinio de Christi crucifixi sacrificio, breviter a Niceta nostro in Manuele libro VII. cap. 5. memorata his verbis, quae ex latina Hieronymi Wolfii interpretatione transsumimus:

tenemus, cum scriptionis huius cancelli vetant, tum ipse Leo Allatius, qui Vindicarum suarum loco citato quaedam eorum, quae nostra scrinia comprehendunt, praecoccupavit. Sunt tamen universa Synodi acta haud indigna, quae plenius quandoque edantur, ut acuminis Graecorum aevi Comuenorum eorumque doctrinae documentum haud vilipendendum; cuius plane generis acta Synodi paulo post nostram synodum *) habitae sunt, quae Angelus Maius in sua Scriptorum Veterum Nova Collectione Tomo IV. edidit, quorumque nos cum codice nostro panopliae Parisino collationem supra praestitimus, quae collatio librum Vaticanum Parisino emendatiorem esse cuius apertum faciet. Acta huius Synodi, a praesule Romano in lucem protracta, inscribuntur: *Σύνοδος περὶ τοῦ ἡγίου, ὅτι ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστίν. I. e. Synodus habita propter illud dictum: Quia Pater meus major me est.*

Inscriptio totius actionis: *tu es offerens et oblatus*, solam dialogi Soterichiani partem posteriorem spectat. Prior eius dialogi pars primo loco quaestionem ventilat, victima Christi crucifixi pro hominibus oblata num soli patri, an ipsi deitati, i. e. trinitati, s. patri, filio, spiritui oblata sit. Dein inquit, quid sibi velit formula liturgica: *σὺ εἶ ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος*; quae formula est quidem S. Basilii, coll. dialogo nostro p. 13., sed etiam in liturgia S. Io. Chrysostomi occurrit, coll. Goari Euchologio, sive Rituali Graecorum, fol. 72.

Jam quod primam quaestionem attingit, diaconus personam causamque Soterichi Pantegoni agens (opposita sententia debilibus fulcitur argumentis) talia profert. I. Eam sententiam, quae filium faciat victimam trinitati sive deitati offerentem, ad Nestorianismum seducere, quae opinio humanam Iesu divinamque naturam ita discrevit, ut duae emergent personae. Ait enim diaconus, e sententia adversarii sui, s. alterius diaconi, sibi quoque, i. e. suae deitati victimam offerre Christum debuisse; quare ab humana Iesu natura praeculum oblatum esse divinae eiusdem Iesu naturae. Unde humanam Iesu naturam significari ut peculiarem personam, neque aliter divinam: alteram cogitari ut offerentem, alteram ut acceptantem (p. 10. 11.). II. Ex idea reconciliationis Dei hominumque aperte consequi, victimam a Servatore soli patri oblatam esse, cuius rei in gratiam sacrae scripturae loci afferuntur (p. 13.). III. Idem consequi e typicis veteris Testamenti sacrificiis. IV. Ad obiectionem adversarii respondetur, qui victimam, Patri oblatam, etiam Filio et Spiritui non potuisse non offerri contenderat, quia tres personae divinae unam constituent Deitatem individuam. Ad haec regeatur, non patris naturae (omnibus personis communi) victimam oblatam fuisse, sed personae ejus, i. e. ei rei, quae patrem constituebat ut patrem. Quod nisi concedatur, dicendum esse, Patrem quoque et Spiritum cum Filio assumpsisse humanam naturam, quod absurdum (pag. 14. 15.). V. Ex formula quoque Graecae ecclesiae liturgica (*σὺ εἶ ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος*) alia deducuntur, quae tueri videntur Soterichi sententiam.

Jamque a formula ultimo loco posita transitur ad partem secundam. Ibi quaeritur, ea formula num solum Christi in cruce sacrificium spectet, an simul quotidianum missae myste-

*) Conf. Nicetam in Mannefe libro VII. c. 3.

Hic quidem imperator [Manuel, Ioannis filius et successor] natura fuit facetus, et suavis sermonis affluentia ornatus: non elegantes tantum epistolas scribebat, sed et religionis institutiones perturicabat, ac publice declamabat. Tandem etiam de divinis dogmatibus et ipso Deo disseribat. Saepe etiam dubitationem praeseferens, quaestiones e scripturis proponebat, earumque solutiones, eruditibus omnibus convocatis, requirebat. . . Orta igitur quaestione de illo dicto, quo dicitur, incarnatum Deum simul et offerre et offerri, et eruditibus inter se dissentientibus, disceptatio longo tempore est extracta, multis et confirmationibus et consutationibus utrimque allatis. Verum imperatore piaee et verae sententiae post solertem controversiae explicationem assenso, adversarii loco moti sunt, ut perperam sentientes, designatus [Wolf. male Hypopsephius] Theopolitanus Soterichus Pantegonus Antiochenus, Dyrhachinus Eustathius, Michael Thessalonicensis concionator, Nicephorus Basilaces, qui Paulinus epistolas interpretabatur, et lumine eloquentiae apostolicorum scriptorum obscuritatem altissimo spiritu refertam illustrabat. Haec Nicetas in Manuele suo l. c., quae aliquanto diligentius Nicetae narrat Cinnamus libro IV, 16. his verbis: Huic sententiae tum alii suffragati sunt litteris clari, tum et Soterichus cognomine Pantegonus, vir ea aetate doctrina et sermonum gravitate ceteros praecellens, quique ecclesiae Antiochenae episcopus electus, nondum manus impositionem acceperat. Is igitur Soterichus non lingua solum et ore eorum accessit opinioni, sed et magnifica oratione composita, singularique quadam similitudine Platonicos referente dialogos, multa in illa absurda congesit. Propter quae tum ipse sede sua deturbatur, tum et Basilus, eius controversiae causa, et qui illi favebant omnes.

Orationem Soterichi, Cinnamo valde probatam, a dialogo, quem nos primi iuris publici fecimus, non diversam esse, ipse scripti huius obtutus clarum faciet unicuique. Sed priusquam ad ea accedimus, quae Soterichi scripta et fata spectant, id unum praemonendum videtur, videri hanc disceptationem in illud tempus incidisse, quum Manuel Comnenus cum Raynaldo Antiochiae principe Latino foedus pepigisset, cum de aliis rebus, tum de patriarcharum Antiochenae sedis creatione, coll. Mich. Lequ. in Oriente Christiano Tomo II. p. 738.

Soterichus igitur Pantegonus peregrinae doctrinae reus actus est, quum sacrificium crucis Deo Verbo offerri negaret, sed Patri dumtaxat Sanctoque Spiritui. Causa ad synodum de more delata, et inter episcopos sollempniter agitata anno MCLV. Soterichus causam non deserens damnatus fuit, et sede, quam occupaturus erat, amotus. Michael vero Thessalonicensis in fine vitae revocasse sua videtur, coll. eius confessione, quam edidit Leo Allatius De perpetua ecclesiae occidentalis atque orientalis consensione p. 691., coll. Eodem in Vindicis Synodi Ephesinae et S. Cyrilli p. 583., ubi alia Leo narrat de Synodo propter Soterichum habita, imprimisque Patrum quasdam sententias refert, qui iudicium agebant patriarchae Antiocheni.

His praemissis ad acta ipsa accedimus, Cinnami et Nicetae annales illustrantia et supplementia, quae primi nos exulgamus, saltem pro parte; omnia enim date, quae manu

Iam vero quaestio oboriebatur, possetne vir Sanctus thronum Antiochenum capere, cui destinatus erat? Afirmabant episcopi Heracleae, Cyzici, Sidae, Thessalonicae, Neocaesareae, Philipporum, Laodiceae; reliqui omnes negabant (cod. Paris. fol. 390 recto sqq.). E sententia Adrianopolitani metropolitae, quod obiter notamus, elucet, Soterichum fuisse tum temporis sexagenarium, perquam doctum, suamque in synodo opinionem diu strenue defendisse.

Vesperascente in his transactionibus die praelegi iam acta non poterant; cui rei destinabatur dies insequens. Luce proxima aderant iidem ut ante, excepto Sotericho, quamquam adesse debebat ad respondendum sententiamque concilii audiendam. Missi ad eum, qui virum doctum adducerent, quorum nomina habet codex Paris. l. supra citato. Soterichus febrim se excusat; quo facto unanimi omnes consensu abdicationem eius decernunt.

Finem huic praeviae dissertationi imponere non possum, quin ad quaedam eorum animum paulisper revocem, quae non mihi soli, sed etiam lectorum puto uni alterive in toto, quem spectat haec scriptio, argumento literario occurrerunt.

Argumento, inquam, literario, non tantum theologico. Quod enim in fatis literarum obtinere constat, ut earum provinciae alia inter se necessitate neclantur, quam quali civitatum partes invicem constringuntur, scilicet libera et interna, regum monachorumque sive potentiam sive impotentiam saepius eludente, id in Graecorum quoque medii aevi statu literario observamus. Iura sua nemo pervicacius tuebatur imperatoribus clericisque regni orientalis. Iam quid factum? Aliae aliaque oboriebantur dynastiae, e quibus provenire identidem imperatores, qui nisi libertati, tamen literis savebant, iisdemque curam non mediocrem navabant, ut Basilii domus, Commeni, Palaeologi. Quid vero dicendum de clericis eorumque summo magistratu? Imperium et hi suum strenue defendebant. Verum ut Graeci opus habebant literis maiorum: opus habebant philosophia, rhetorica, grammatica, aliis veterum artibus. Sic factum, ut ecclesiae dominatio in multis temperaretur, immo, quod est potissimum, iuxta eam alia existeret dominatio, bonarum sc. liberaliumque artium, quae maiorum historiae nominique innitens, non minus profecto, quam exiguae Graecorum genuini sanguinis reliquiae, effecit, ut patria quaedam Graeca posteris traderetur, his nostris temporibus reviviscens.

Graeci medii aevi nullam fere literarum partem incultam reliquerunt, quod praecipue patet ex titulis librorum innumerorum, qui sunt eorum lingua exarati, necdum in lucem protracti. Qui libri quid doctrinae promovendae adiumenti vel attulerint vel allerre possint, nostrum non est altius examinare. Labet hoc unum addere: aevi medii, quam dicunt, barbariem Graeci nunquam viderunt, exceptis iis terrae ipsorum partibus, quae Slavorum aliorumque barbarorum obsessionem internecivam passae sunt. Durabat Constantinopoli literarum fax, quum tenebris reliqua Europae obumbrarentur; neque Graecorum omnis culpa est, quod occidentales populi, distracto in duas partes imperio Romanorum, minus cum ipsis commercii exercebant. Obstabat linguarum magis magisque ingravescens diversitas; obstabat clericorum novi regni animus, alienae dominationis impatiens; obstabant etiam occidentalium populorum ingenia, a disciplina Romanorum Graecorumque mirum quantum abhorrentia. Accedit ipsius Graeciae factum, quo hanc gentem postea magis ad res boreales et orientales curandas vocatam constat, quam ad occidentales.

Sic longo tempore Graecia fuit toto fere orbe divisa, theologiae admodum addicta, Homerum sui nunquam immemor, Platonis vero et Aristotelis tam studiosa, ut ipsius adeo monachi philosophiam intra theologiae cancellos et extra non desererent.

mysterium (pag. 15.). Priorem sententiam delendit diaconus, Soterichi personam agens; ei enim quotidianum missae mysterium s. sacrificium improprium symbolicumque esse videtur, coll. epist. ad Hebr. IX, 12. 26. 28., ubi Christus semel mactatus dicitur. Formula autem liturgica: *σὺ εἶ ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος*, hunc ipsi sensum fundit: sacrificium, i. e. panis et vinum, per miraculum in eius mutatur corpus et sanguinem (p. 16.). Quare ad ipsum quoque, ut praesentem, dirigi ea verba posse, quae proprie mortem eius in cruce spectent. Denique in formula liturgica: *θύεται ὁ ἀμνός* (p. 16.), i. e. *mactatur agnus*, negligi non debere praesens historicum, i. e. olim facta ita depingi, quasi nunc demum fiant.

Acta totius deliberationis synodalis plena neque dare velle, neque posse supra nos monuimus. Accedit, quod codicem Parisinum bibliopegae manus tam male habuit, ut non solum eius synodi, quam nos narramus, verum etiam eius, quam A. Maius edidit, folia turpiter mixta sint, neque in omnibus apertum sit, quid sit prioris, quid posterioris concilii. Dedimus ex Nicetae libro XXIV Soterichi expositionem authenticam suae sententiae, dein acta synodi, ut videtur, finalia, quae tamen subscriptionibus carent. Quantum ex meis Leonisque Allatii schedis autumare licet, synodus, de Sotericho Pantegono habita, duabus actionibus constitit, quarum prior incidit in Ianuarium anni MCLV., posterior in Maium eiusdem anni, coll. nostrae edit. pagina 18. cum 22. Prior actio, Ianuario mense habita, festinabatur Constantini gratia, qui Russiae totius metropolita creatus, iis ipsis diebus in sedem suam discedere Constantinopoli parabat. Iamque huius Constantini, Russorum metropolitae, sententia ea fuit, Iesu Christi sacrificium deitati, non soli Patri, sed tribus in Deo personis offerri, neque solum sacrificium Iesu Christi crucifixi, sed et quotidianum, quod vocant, missae sacrificium. Adstipulatur ei metropolita Ephesinus, cum reliquis omnibus praesentibus.

In hoc synodi stadio nullae dabantur explicationes dogmaticae; solummodo Constantini abeuntis declarationem audire volebant viri Sancti. Postea (sic statuebant) omnis res diligentius tractanda, Soterichi Pantegoni praesentis opinio ventilanda, denique sententia de illo ferenda erat. Huic rei posterior synodi actio destinabatur, cuius partem nos dedimus p. 18 sqq. Alia eiusdem actionis pars inest codici Parisino fol. 390 recto, cuius apographum nos item tenemus. Patet deinde ex ipso rerum argumento, illam particulam, quam habet codex Paris. folio 390 verso, alterius diei historiam narrari. Neque id obscurum, auctoritates Patrum, eiusdem tractationis partem, cuius quaedam Leo Allatius l. c. dedit nosque alia tenemus, eadem actione et quidem die primo praelectas esse. Deest autem dogmatica tractatio, nec non ea, quae ipsam Soterichi personam spectant.

Haec autem est actionis posterioris historia succincta. Praelecta expositione dogmatica atque traditionali, victum se confitetur ceditque Soterichus Pantegonus, quod iam promiserat dialogi sui fine p. 17. ed. nostrae. Nempe subscripsit, credere se, Patri, Filio et Spiritui Sancto oblatum esse crucis sacrificium et offerri sacrificium missae quotidianum (codex Paris. fol. 390 recto). Quod nisi fecisset, excommunicandus erat.

ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΩΝ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΚΙΝΗΘΕΝΤΩΝ ΕΠΙ ΤΗΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ
ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

Καὶ ταῦτα τοῦ Χωνιάτου.

Ἄλλ' ἐς τὸδε μὲν τὰ περὶ τῶν ἀζύμων ληξάτωσαν. Μετὰ δὲ γε τὰ κατὰ Λατίνων αἰτιάματα, ἃ Φώτιος συναγέροχε, καὶ ταῖς ἀπανταχῇ δίδωκεν ἐκκλησίαις, αἱ γλωσσοαλγίαι τῶν κενολόγων ἠρέμισαν, καὶ οὐδεμία τις εἰς προῦπτον ἀνέρόωσεν αἵρεσις μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν χρόνων τοῦ ἐκ Κομνηνῶν βασιλεύσαντος Ἀλεξίου. Τούτου δὲ τὰ σκηπτρα Ῥωμαίων ἰθύνοντος, ἀνήρ τις τὸ γένος ἰλκων ἐξ Ἰταλῶν, ἐραστής φιλοσοφίας ἄκρος, τῇ τῶν πόλεων βασιλίδι διενήχμασε. Μετὰ γὰρ τὸν πᾶν ψελλὸν τὸν (ὡς εἶπη τις) ἀπάσης σοφίας καθηγεμόνα καὶ παντοίας ἴθριν λογικῆς παιδείσεως, οὗτος ἐπὶ ταῖς Ἀριστοτελικαῖς τεχνολογίαις μέγας ἔδοξεν εἶναι, ὅθεν καὶ πᾶσαν μιλομαθῆ νεολαίαν εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο· ὑπὸ δὲ τυρκομανίας ἐπαγγελλλόμενος εἰδέναι,

CONSPECTUS DOGMATUM IMPERANTE DOMINO ALEXIO
COMNENO VENTILATORUM.

Haec quoque sunt Choniatae.

Hactenus de azymis. Verum post Latinorum inculpationes, quas Photius congressit, cumque omnium locorum ecclesiis communicavit, atque ita Romam diremit, vanorum deliramenta cessabant, neque aliqua palam reviviscebant haeresis usque ad ipsa imperatoris Alexii Comneni tempora. Hoc vero sceptra Romanorum tenente, vir quidam, genus ducens ex Italis, philosophiae ut pauci amator, in urbium regina inclaruit. Namque post illum valde balbutientem omnis (ut quis dixerit) sapientiae ducem, variaeque gnarum doctioris disciplinae, hic magnus extitit arte dicendi Aristotelica, unde omnem discendi cupidam juventutem allexit; fastu autem abreptus, cum ea quoque scire profi-

καὶ ὧν οὐδ' ἄκρω λιχανῶ μετέσχεν, οὐ πᾶσαν μόνον τὴν ἔξωθεν παιδείαν ἐξου-
χίσαι δίσχηριζέτο, ἀλλὰ καὶ τὰς ἱερὰς βίβλους μετελθεῖν ἐβρονθύετο, καὶ μηδὲν
αὐτὸν λελυθέναι τῶν τοῖς θείοις πατέρας ἐπισημένον περὶ Θεοῦ. Ὅθεν καὶ ξυνθέμε-
νος ἔνδεκα κεφάλαια περὶ πίστεως, πολλοὺς διέφθειρε τῶν ἀκροατῶν, καὶ τῆς ἐν
αὐτοῖς λύμης μετέδωκεν· ἕνα δὲ τινα, Σερβλίαν τούπωνμαον, καὶ λαμπρῶς ἔλληριζεν
ἐδίδαξεν. Ἀμέλει καὶ στάς ἐπὶ σκοπέλου νυκτὸς ἄωρί, καὶ φθεγγόμενος ἐς ὅσον
εἶχε, δέξαι με, Πόσειδον, ἑαυτὸν ἐπαγῆκε τῷ λαίματι. Τῶν δ' ἑρεσγελίων Ἰταλοῦ
ἐς ὅτα τοῦ βασιλέως περὶθακνίων καὶ τοῦ πατριάρχου Εὐστρατίου τοῦ Γαριδά, δεινὴ
τις ἦν ἢ κατ' αὐτοῦ ἀνανάκτησις. Ἐς γοῦν τὸ μέγιστον τέμενος ὁ Ἰταλὸς μετεκέκλητο,
καὶ τῶν κεφαλαίων εἰς ἐξέτασιν προτεθέντων, τὰ μὲν πρῶτα βαρβαρικῶς περὶ
νοῦς ἦθει, καὶ ἀκαθάρτων θυμῶν τινόμενος, ὑπεραπολογούμενος ἦν τῶν ἐμπλήκτων αὐ-
τοῦ ληρημάτων. Ὡς δὲ καθυπεβλήθη τῷ ἀναθέματι σὺν τοῖς αὐτοῦ παραφθέγμασι,
μεταμέλω βληθεῖς, καὶ τὸ καθήκον συνείης, ἐφ' οἷς παρείπατο, συγγνώμην ἠτήσατο.
Ἦν δὲ τὰς μετεμηνύσεις δοξάζων, καὶ τὰς ἁγίας εἰκόνας οὐχ ὡς ἔδει τιμῶν· ἀλ-
λὰ καὶ τὰς Πλατωνικὰς ιδέας παρεδέχετο, καὶ ἄλλα ἄττα κακογρόνως ἐφθέγγετο.
Συνελογίζετο δὲ, καὶ οὕτως πᾶν ζωοήθως καὶ ἐπιβούλως ἐπιβάλλον τὰς πένσεις,
ἢ τοῦ Κυρίου σέφξ θέσει ἢ φύσει τε θείωται, συνάγων δι' ἀμφοῖν τὸ ἄπορον,
καὶ πείθων τὸν ἀκροῦμενον ἀμηχάνως ἔχειν πρὸς τὴν ἀπόκρυσιν· ἐν οἷς ἀμφοτέρωθεν

teretur, quae ne summo quidem digito attigisset, non solum omnem doctrinam externam
ad unguem usque calleie contendeat, verum etiam libros sacros adisse, eorumque
nihil omnino, quae a sanctis patribus de Deo prolata sunt, ignorare gestiebat. Quare
undecim capitulis de fide compositis, auditorum multos corrumpit, eosque sua rabie in-
fecit; novum vero, *Serbliam* cognomine, Graecorum disciplinam aperte sectari edocuit.
Enimvero nocte intempesta stans in scopulo, quantum potuit „suscipe me, Neptune!”
exclamans, undis se commisit. Jamque nigae hominis Itali quum ad aures imperatoris
atque patriarchae Eustratii Garidae pervenissent, magna in eum coorta est indignatio.
Vocatus itaque in principem ecclesiam Italos, ad examen propositis capitulis, primo
quidem genio indulgens barbarico, iraque abreptus impotent, hallucinationum suarum
defensorem egit; cum vero anathemati subiceretur cum erroribus suis, poenitentiam
agens intelligensque, quod decebat, veniam petiit eorum, quae male proposuerat.
Erat autem metempsychoseos sectator, sanctasque imagines iusto minus venerabatur; imo
etiam Platonicas ideas probabat, atque alia quaedam mente mala profitebatur. Syllogisti-
ce vero (sic quoque admodum maligne atque insidiosae struens interrogationes) enuntiarit:
Domini cura vel adoptione vel natura divinitatis compos facta est, utrimque dubita-
tionem movens, atque auditorem impellens, ut aures haereret in respondendo; atque

ἀποριῶν ἐβάθυνε ἀεραγγα. Καὶ ὁ μὲν δολερῶς οὕτω συνελογίζετο· ἡ δ' ἐκκλησία δεδογματικῆ τε καὶ ἀπεγήρατο, μήτε θήσει μήτε λέξει θεωθῆναι τὸ πρόσλημμα, ἀλλ' ὑπὲρ γύσειν καὶ λόγον ἄπαντα. Καὶ τοιοῦτον μὲν τὸ πέρασ τὰ κατὰ τὸν Νικόλαον ἐδέξατο.

ΠΕΡΙ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ, ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΝΙΚΑΙΑΣ.

Χρόνου δὲ τινος διαγενομένου, ὁ τότε μαθητὴς Εὐστράτιος, ὡς τῆς τῶν Βιθυνῶν πόλεως Νικαίας ἀρχιερατικῶς προήδρευσε, πολλάκις ἐπὶ βασιλικῷ βήματι μετὰ Λατίνων εἰς λόγους ἰθὺν περὶ τε ἀζύμων καὶ τοῦ θείου πνεύματος, καὶ θέλησας γρηγορῆ παραδοῦναι, ὅσα εἶρηξε πρὸς Λατίνους, καὶ οἷα πατὴρ ἐκείνων ἐν τῷ διαλέγεσθαι ἠγκυόει, οὐκ ἀσφαλῶς οὐδ' ἐπαινετῶς τοὺς περὶ τοῦ πνεύματος λόγους ἐξήνεγκεν. Ἐπίστε δὲ καὶ κατὰ Φιλιππούπολιν ἐπ' ἀκροάσει τοῦ βασιλέως μετ' Ἀρμενίου τινὸς περὶ τῶν δύο τοῦ Χριστοῦ γύσεων ποιούμενος τὴν διάλεξιν, οὐδὲ τότε καθηκόντως τῇ θεηγορίᾳ ἐπέβαλεν, ἀλλ' ἀναιδῶς ἐγδιέγξατο, καὶ πρότερον καὶ νῦν τῷ πατρὶ λατρεύειν τοῦ κυρίου τὸ πρόσλημμα· οὐκ οἶδ' ὁπόθεν τὴν ἐκθεσμον ταύτην φωνὴν πορισάμενος. Πρὸς δὲ τὴν ἄτοπον ταυτηνὴ καὶ παντάπασιν ἀσυνήθη ῥῆσιν ἐκπλαγείς ὁ Ἀρμένιος, ὑβρεσι τὸν Εὐστράτιον ἐπλυνε, τζυακόλην καλέσας· διλοῖ δὲ ἡ λέξις παρ' Ἀρμενίοις τὸν κτηνοβοτατοῦμενον. Ἀλλὰ καὶ οἱ παρεστῶτες τῷ

ita ab utraque parte profundam aperiens dubiorum abyssum. Jamque iste tam fraudulenter syllogismos suos struxit; ecclesia vero censuit edixitque, neque adoptione neque nuncupatione divinitatis compotem factam esse Domini carnem assumtam, sed supra naturam esse omnemque vocem. Talem finem habuit Nicolai molimen.

DE EUSTRATIO, NICAEAE METROPOLITA.

Interjecto aliquo tempore Eustratius, hujus discipulus, qui Bithynorum urbi Nicaeae praesidebat archiepiscopus, saepius cum Latinis coram solio imperatorio collocutus de azymis et Spiritu Sancto, literisque mandare cupiens, quae Latinis dixerat, item ea, quae ab illis audierat in colloquio, neque caute neque laudabiliter prodidit de Spiritu sermones. Aliquoties etiam Philippopoli, audiente imperatore, cum Armenio quodam de duabus Christi naturis colloquium habens, ne tum quidem justa sacri sermonis habitatione, impudenter edixit, *et ante et nunc patri servire Domini carnem assumtam*; nescio unde profanam uactus istam vocem. Perterrefactus ad eam sententiam absurdam prorsusque insolitam Armenius, conviciis Eustratium perfundens, *τζυακόλην* vocavit: significat autem haec dictio apud Armenios cocumtem cum bestiis domesticis. Vetum etiam

βασιλεῖ λόγιμοι ἄνδρες τῆς λέξεως ἐπιλαβόμενοι, ὡς αἰρετίζοντι τῷ Εὐστρατίῳ ἐπὶ ἐπιλήττον· μικρῶν δὲ ὕστερον καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης ὁ Εὐστρατίος παραλύεται, ὡς γεννητὸρ νέας αἰρέσεως. Τελευτῶν δὲ τὸν βίον, εἴρηται ταῦτα συνθεμένος εἰς πίστωσιν τῆς ἀληθοῦς μεταθέσεως, ὣν ἐδίδαξεν οὐκ ὀρθῶς πρότερον. „Υψώθη τὸ πρόσλημμα ἀπ’ αὐτῆς τῆς προσλήψεως, ὀπηνίκα δὴ προσελήθη παρὰ τοῦ κτίσαντος· καὶ τοσοῦτον, ὥστε πῶς ταῦτον τῷ κτίσαντι, οὐ κατὰ φύσιν (ἐτέρως γὰρ φύσεως τὸ προσληθὲν τοῦ προσληθέντος· οὐ γὰρ ἂν ἦσαν δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ), ἀλλὰ κατὰ τὴν δέξιν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῆς θεότητος, ὡς μὴ κατὰ τι τὸ ἐλαττον ἀποστρέσθαι· ἔστι γὰρ θεὸς μὴ τὴν φύσιν μεταβαλὼν καὶ γενόμενος, ὑπερ τε κτίσαν, καὶ ταυτὸν τῇ θεότητι. Τοῖς δὲ λέγουσιν, ὅτι τὸ πρόσλημμα ἐξίεται προκοπῆς, ἀνάθεμα. Ποῦ γὰρ καὶ προήξει θεός, ὡν τέλειος; Τέλειος γὰρ ἐστὶν ἐκ τελείου ὁ υἱός, ἐκ τοῦ πατρὸς. Καὶ οὐδὲν ἐστὶν ἐν τοῖς τρισὶν ἀτέλες.“ (Προέβησαν δέ, ἐφ’ οἷς ἀσυντηρήτως ὁ ἀγὴρ οὗτος ἐφ’ ἑγγετο, διαιρῶν τὸ πρόσλημμα διαμπάζ, καὶ λατρύειν αὐτὸ λέγων τῷ θεῷ καὶ πατρὶ). Καὶ ἀναθεματισμοὶ οὗτου „εἴ τις μὴ μετὰ πάσης ἐμβλαβείας τῇ κατὰ ψιλὴν ἐπίνοιαν διαιρέσει χοῖται πρὸς δῆλωσιν μόνην τῆς ἑτερότητος τῶν συνδραμοισῶν ἐν Χριστῷ δύο φύσεων, ἀλλὰ καταχρῶμενος αὐτῇ λέγει, τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως τοῦ Χριστοῦ τὸ μὲν εἶναι δεσπότην, τὸ δὲ δοῦλον, ἀνάθεμα.“ Καὶ πάλιν· „εἴ τις τὸν ἕνα Χριστὸν μετὰ τὴν ἕνωσιν διαιρεῖ,

imperatorī adstantes viri docti, voce ista castigata, Eustratium increpabant ut haereticum; brevique post etiam archiepiscopatu Eustratius solvitur, tanquam novae haereseos generator. Sed antequam vitā decederet, haecce composuisse constat ad fidem verae poenitentiae eorum, quae antea non recte docuerat: *Erecta est caro assumpta ab ipsa inde assumptione, quum primum scilicet assumeretur a creatore; idque adeo, ut quodammodo unum idemque evaderet cum creatore, non secundum naturam (namque alius naturae est assumptum, quam is, qui assumptus est; aliās non duae essent in Christo naturae), sed secundum receptionem et honorem et elationem divinitatis; ita ut nullatenus inferioris esset conditionis. Deus enim non id est, quod naturam mutavit et ortum est, sed idem quod principium creans, parque deitati. Dicentibus vero, carnem assumptam profectus esse appetentem, anathema. Ubīnam enim proficiet Deus, ipse perfectus? Perfectus est enim ex perfecto filius, patre. Neque est quidquam in tribus illis imperfectum.* (Provenere tamen talia, in quibus inconsiderate vir ille locutus est, naturam assumptam per medium quasi dividens, deoque et patri servire dicens).

Et hi sunt anathematismi: *Si quis non summa cum diligentia nudae cogitationis distinctione usus fuerit ad significandam solam diversitatem duarum naturarum in Christo concurrentium, sed abutens illā, dixerit, ejusdem in Christo substantiae alterum esse*

ἰδίᾳ καὶ ἀνὰ μέρος τιθεὶς τὸν θεὸν λόγον, καὶ ἰδίᾳ τὸ πρόσλημμα, ἀλλ' οὐχὶ ἕνα τοῦτον δοξάζει τῇ ταυτότητι τῆς δόξης καὶ τῆς ἀξίας διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν, καὶ ἕνα υἱὸν μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, ἐκπέσει τῆς υἰοθεσίας, ἣν αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἐπηγγείλατο. Συνεκάθεισε γὰρ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐν τῷ θρόνῳ τῷ βασιλικῷ, καὶ προσκυνεῖται νῦν ὑπὸ πάσης κτίσεως, ἀνακραθεῖσα θεότητι. Ἦως οὖν οὐ τολμηρὸς ὁ διαχωρίζων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἀνυποστόλως ἐξ αὐτοῦ, καὶ διδοὺς αὐτῷ τὸ ἔλαττον, μιᾶς οὔσης τῆς ὑποστάσεως, καὶ ἐπίσης τιμωμένης καὶ προσκυνουμένης ὑπὸ πάσης κτίσεως;

* * *

Ἐκ τῶν αὐτῶν πράξεων εἰς τὸ δόξασόν με, Πάτερ, τουτέστι δόξασον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ταύτην, τὴν νῦν ἀτιμαζομένην, τὴν σταυρωθῆσομένην· καὶ ἀνάγαγε ταύτην εἰς τὴν δόξαν, ἣν εἶχον παρὰ σοὶ ἐγὼ ὁ λόγος καὶ ὁ υἱός, πρὶν ὁ κόσμος συσταθῆ.

* * *

Ἐπὶ δὲ τούτῳ καὶ τὰ κατὰ τὸν Χαλκηδόνος Λέοντα ἐπ' ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀρχαίων αὐτῶν διακεχωδώνισται, καὶ οὐκ ὀλίγον ἀπέτερον καὶ ταῦτα τάραχον. Ὁ γὰρ βασιλεὺς Ἀλέξιος, χρημάτων σπανίζων, καὶ μὴ ἔχων, ὅθεν τὰς τῶν στρατιωτῶν δαπάνας πορίσαιτο, καὶ ἄλλων μὲν ναῶν ἱερὰ ἀποσπάσας, τῇ γωνεῖᾳ παρέδωκε καὶ

dominans, alterum serviens, anathema. Item, si quis unum post adunationem Christum dividerit, scorsim et pro parte intelligens Deum Verbum, et separatim naturam assumptam, neque vero unum hunc arbitretur secundum paritatem gloriae et dignitatis propter substantiarum adunationem, unumque post humanae formae electionem, refragari videtur filii conditioni, quam ipse pronuntiavit servator. Una scilicet sedere fecit humanam naturam in throno regio, adoraturque nunc, mixta divinitati, ab omni creatura. Cur igitur non audax fuerit, qui corpus Domini propalam separat ab ipso, eique tribuit sortem inferiore, cum una sit substantia, pariterque honoretur atque adoretur ab omni creatura?

* * *

EX HISDEM ACTIONIBUS IN ISTUD:

Glorifica me, pater, i. e. glorifica naturam hanc humanam, nunc dehonestandam, crucifigendam, eamque subduc in gloriam, quam habui apud Te ego Verbum et Filius, priusquam mundus esset conditus.

* * *

Ejus aere Leonis quoque Chalcedonensium episcopi res in ecclesia ejusque magistratibus divulgatae sunt, nec levem vel ipsae turbam concitarunt. Namque Alexius imperator, opum indigens, neque habens, unde militum sumtus praestaret, reliquorum quidem

εἰς νόμισμα κέκοιτε, πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις καὶ τὰς τοῦ νεὸ τῶν Χαλκοπρατείων κα-
θελὼν πύλας ἀργύρῳ διηλεκμμένας, τυποῦντι τὰς δώδεκα δεσποτικὰς ἰσοτάς, τοῖς
χορευταῖς παρέδωκε, στείλας εἰς τὰ χουσοπλύσια. Ὅπερ ἰδὼν ὁ τῆς Χαλκηδόνος
πρόεδρος Λέων, ἀνὴρ τῶν μὲν λογικῶν παιδεύσεων οὐκ ἐραστῆς ἀσφότατος, ἀρετῆς
δ' ἀπίσης κανὼν ἀκηρέστατος, καὶ ξήλου τοῦ κατὰ θεὸν ἐμπλεως, εἰζορομαχίαν
πρόδηλον τὸ γεγονός κατανόμαζεν, ἀποχρώμενος εἰς τοῦτο καὶ ῥήμασι τῶν ἐπ' εὐ-
σεβείᾳ διαλαμψάντων καὶ κατὰ τῶν εἰζορομαχῶν ἀγωνισαμένων λαμπρότατα, τοῦ
τε πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρου καὶ τοῦ Στουδίτου Θεοδώρου· πλὴν
οὐχ ἀνοδιῶς πάντῃ καὶ ἀπροσκόπως· οὐδὲν ἢ τότε σύνοδος καθάαιρεσιν αὐτοῦ κατα-
ψημίζεται. Τοῦτο μὲν, διὰ τὰ δοσιμῶς ὑπὲρ τῶν εἰζόνων παρ' αὐτοῦ λεγόμενα
(τὴν γὰρ ὕλην καὶ μετὰ τὴν τοῦ σχήματος ἀφάνισιν εἰκόνας Χριστοῦ καὶ τῶν
ἀγίων παραβόλως ἀπειραινέτο εἶναι)· τοῦτο δὲ καί, δι' ἄπερ ἐπιφέρει κατὰ τοῦ
αὐτοκράτορος τραχύτατα ῥήματα, ὡς ἀπὸ μηχανῆς πετροβύλου, τῆς ἐκείνου γλώτ-
της, ἀκοντίζων τὰ μὴ καθήκοντα. Μετὰ μικρὸν δὲ καὶ ὑπερόριος εἰς Μεσημβρίαν
τὴν ἐς Πόντον ἀπάγεται. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὑστεροβουλία νυττόμενος ἐπὶ τοῖς ξυνεχ-
θεῖσι τῷ Χαλκηδόνοσ (ἦν γὰρ διὰ τιμῆς ἄγων τὸν ἀνδρα), αὐτὸς τε οὐκ ἔληγεν
ἐπιστέλλων καὶ ὑποτιθεὶς αὐτῷ τὴν τῆς γνώμης μετάθεσιν, καὶ τὸν ἀνεπιδὼν δὲ αὐ-
τοῦ, ὡς καὶ Ἀδριανουπόλεως ἐπεκέκλητο, μεταστειλάμενος, ἐπέτρεψεν, ὡςάκις ἂν

templorum vasa sacra abrepta, atque officinae aerariae tradita in monetam redegit; praeter
alia vero aedium Chalcopratianarum portas, argento distinctas referente duodecim domini-
ca festa, abstulit, fusoribusque traditas misit in aurificianas. Quod conspicatus Chalcedo-
nis praeses Leo, doctarum disciplinarum amator non admodum insignis, sed omnis virtutis
regula diligentissima, relique in Deum plenus, istam rem iconomachiam manifestam
appellavit, abusus in eum finem dietis virorum pietate clarorum, qui adversus iconoma-
chos pugnam illustrem inierant, Nicephori, patriarchae Constantinopolitani, et Theodori
Studitae; ceterum non satis in omnibus congruenter, neque sine offensione. Unde tum
temporis synodus depulsionem ejus decrevit; ab altera parte propter ea, quae Jurius di-
xerat pro imaginibus (namque materiem vel post formae abolitionem Christi sanctorum-
que imagines esse, inepte perhibuit); ab altera vero, quod immitissimas in imperatorem
voces jactaverat, tamquam e machina saxifera, ipsius lingua, projiciens, quae non dece-
bat. Brevique post Mesembriam quoque, Ponto adjacentem, abducitur. Imperator autem
poenitentia compunctus eorum, quae Chalcedonis episcopo acciderant (virum enim in
honore habebat), cum ipse non destitit literas ei dare mentisque mutationem ei suadere,
tum ejus patrueli, cognomine Adrianopolitano, accessito permisit, ut, quotiescunque
vellent, literas confidenter exararet ad patrum suum, eumque traduceret ad bonum im-

καὶ βούλοιο, γράμματα ἀδεῶς ἐγχαράττειν πρὸς τὸν θεῖον αὐτοῦ, καὶ παριστᾶν τὴν εἰς αὐτὸν τοῦ βασιλέως ἀγαθὴν πρόθεσιν, καὶ παραινεῖν ἀποσχέσθαι τῆς μὴ ἐπαινουμένης ἐνστάσεως. Ὁ δὲ πρὸς τὸν ἀνειψὶν ἀντεπιστελλων, οὐδὲν τι φρονῶν ἦν ἐνδόσιμον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ τοῦ βασιλέως μετὰ μελον διαμικρῶμενος, οὕτως ἐδιεξήμι· „Ὁ Πιλάτος λαβὼν ὕδωρ, ἀπενήφατο τὰς χεῖρας ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ, εἰπὼν· ἀθῶος εἰμὶ ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου τούτου· ἀλλ' ὕστερον τὸν Ἰησοῦν γραγγέλλοντας παρέδωκεν εἰς τὸ σταυρωθῆναι. Καὶ ὁ Πρωδῆς ἠδῶς ἤκουε τοῦ Ἰωάννου, καὶ πολλὰ δι' αὐτὸν ἐποίει· τελουμένων δὲ τῶν γενεθλίων ἐκείνου, ἀποστείλας σπεκουλάτορα, ἀπεξεργάσεν αὐτὸν ἐν τῇ γυλακῇ.“ Καὶ μέχρι μὲν τινος ὁ Χαλκηδόνος Λέων βρονχητῆ θεῖο βασιλικῷ ἐοικώς, καὶ ὡς ἀλκαία, τῇ παρρησίᾳ ὑπουπτόμενος, ἀκατάπληκτος ἦν καὶ ἀνένδοτος. Ταῖς τῶν πολλῶν δ' ὅμως ὑπομαλαχθεῖς παραινήσεσιν, ἐνέδωκε τε ἄγαν, καὶ τῇ συνόδῳ συμφρονήσας, τὸν οἰκεῖον αὐθις θρόνον ἀπέλαβεν.

Εἶπον δ' ἂν, καὶ ὅσα Νειλὸς τις, μονάζων τὸ ἐπιτήδευμα, τὴν γέννην εὔσταχης, τὸ γένος Αἰγύπτιος, τῆς ὁρθῆς ἀλλότρια πίστεως κατ' ἄγνην τινὰ καὶ ἰδὼν ἀπόβλητον, ὡς ἀπὸ Κανωβιζοῦ στόματος, τῶν ἐκείνου χειλέων ἀπέπτυσεν, οἷον ὡρία πελαγίζων, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ εἰς πῆχεις αἰρούμενος, πολύχρα τὰ βλάσφημα ἐπαγγέλλοντας. Ὅτι δε ἀπέλιπον ἡμᾶς αἱ βιβλοὶ, καὶ τῆς ἡμετέρας μνήμης ἀπέπτυσαν,

peratoris consilium, atque hortaretur ad abjiciendam refragationem illandabilem. Iste vero ad patruelem rescribens, nil obsequii in animo habuit, imo imperatoris circa ipsum poenitentiam cavillans, hunc in modum disseruit: *Pilatus, accepta aqua, lavit manus coram omni populo, dicens: innocens sum a sanguine justii hujus. Sed postea Jesum flagellatum tradidit, ut crucifigeretur. Et Herodes lubenter audiviti Joannem, multaque fecit illius gratia; die autem natali suo, misso speculatore, decollavit eum in carcere.* Atque aliquamdiu quidem Chalcedonis episcopus Leo, mugienti belluae regiae similis, cauda leonina, libertate sua, irritatus, inconcussus fuit atque inflexibilis. Verum enim vero multitudinis emollitus admonitionibus, concessit admodum, synodoque conciliatus, suum de novo thronum recepit.

Exponerem quoque, quae Nilus quidam, disciplinā monachus, mento bene consito, genere Aegyptius, rectae adversantia fidei, velut paleam quandam et sentinam abjectam, tanquam ab ostio Canopico, labiis suis despumavit, non tempestive exundans, potius in brachia assurgens, multifluas exserentia blasphemias; quoniam vero libi nos defecerunt, nostraque avolarunt recordatione, quaecumque bufo vel serpens

ὅσα ὡς φρῶνος ἢ διαρᾶς, θηρία Λιβυκὰ καὶ θανάτω πρόσπολα, ὁ Νεῖλος οὗτος ἰοβόλα κατὰ τῆς εὐσεβείας ἐξεμήμεκε ῥήματα, σιγῇ τὰ κατ' αὐτὸν παραδράμοιμι.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ ΤΟΥ
ΣΥ ΕΙ Ο ΠΡΟΣΦΕΡΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΟΣ,
ΑΛΛΗΘΕΝΤΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ μακρὸς χρόνος καινὸν αἰεὶ τι προϊσχεταί, καὶ ὁ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν εὐσέβειας ἀνατροπὴς καὶ σπορεὺς τῶν ζιζανίων δαίμων οὐ λήγει τὰ πρὸς ἔριν δολοφαιρῶν καὶ μηχανώμενος τὴν διάστασιν, κατὰ τοῦτο οἶμαι καὶ τὰ σκάνδαλα, πρὸς βραγὴν πανόμενα, κατὰ βαθὺν ἀνθις ἀνατέλλουσι λήϊον. Πλὴν ἠλόγηται Κύριος, ὁ χρόνῳ ταῦτα μετρῶν, καὶ παραπέμπων ἀφρανισμῶ, μηδὲ παρατείνων ἐς αἰδιότητα· καὶ καλύπτων μὲν αἰσχύνῃ τὰ τῶν κακοφρόνων πρόσωπα, τῇ δ' ἐκκλησίᾳ βάσιν χαριζόμενος ἄπειρον, καὶ διδούς τὸ κατορχεῖσθαι κούφως τῶν τοῦ ἰδου πυλῶν.

Τότε καὶ βασιλεύοντος Μανουήλ, ὃς προπάτορα μὲν ἔσχεν Ἀλέξιον, τοκέα δὲ Ἰωάννην, τὸν ἐν ἀναξί περιώνυμον, ἐκινήθη δόγμα περὶ τοῦ σὺ εἶ ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος. Καὶ οἱ μὲν μόνῳ τῷ πατρὶ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θυσίαν

dipsas, animalia Libyca mortisque ministra, Nilus hic adversus pietatem evomuit dicteria, res ejus silentio praetercurram.

DE DOGMATE
TU ES OFFERENS ET OBLATUS
VENTILATO
IMPERANTE MANUELE COMNENO.

Quoniam vero longum tempus novi quid semper producit, ecclesiasticaeque pacis ever-
sor satorque zizaniorum Diabolus non cessat dissidia fraudulentè struere ac discor-
diam machinari, ita puto etiam scandala, modo sopita, in altam denuo assurgunt segetem.
Ceterum benedictus sit Dominus, tempore talia metiens, tradensque abolitioni, neque ex-
tendens in perpetuum; atque condens ignominia malevolorum faciem, ecclesiae vero fun-
damentum gratificans sempiternum, permittensque faciliter desultare adversus inferni portas.

Tum quoque, imperante Manuele, qui avum habuit Alexium, patrem vero Joan-
nem, inter reges perillustrem, ventilatum est dogma circa illud: *tu es offerens et
oblatus*. Jamque alii crucis sacrificium soli patri oblatum dicitabant, neque vero ipsi

Ver-

προσηνέχθαι ἕμασπον, οὐ μὴν καὶ αὐτῷ τῷ προσενέγκαντι λόγῳ (εἰ γὰρ τοῦτο ἐλεγρον, εἰς δύο πρόσωπα πάντως ὁ εἰς τοῦ Θεοῦ υἱὸς διαστήσεται, ὅποια ὁ λῆρος παρεσιῆγε Νεστόριος)· οἱ δὲ καὶ αὐτῷ τῷ υἱῷ γενέσθαι τὴν προσφορὰν ἰσχυρίζοντο, ὡς ἐνὶ καὶ ἀχωρίστῳ τῆς ὑπεραρχίου ὄντι τριάδος. Οἱ γοῦν τότε λογιότῃ χαίροντες τῇ προτέρῃ προσεγένεσαν δόξῃ. Ἦσαν δὲ οὗτοι Σωτήριχος ὁ Παντεύγονος, ὑποψήγιος ὢν τῆς κατὰ Συρίαν Ἀντιοχείας, ἣν Ὁρθόδοξος ποτίζει, καὶ Ζέφυρος καταπνεὶ ἄνεμος· ὁ Ἀντάρχίου Εὐστάθιος· ὁ Βασιλάκης Νικηφόρος, καὶ ὁ τῆς Θεσσαλονίκης Μιχαήλ, οἱ καὶ καθήρηνται πάντες. Τούτων δὲ οἱ μὲν ἄλλοι ὑπὸ ὀδόντα ἔμυσσον, οὐδὲ παρόρησία καὶ διαρρήδην τὰς ἑαυτῶν ἐξέμερον γνώμας, καὶ τοῖς τῶν πολλῶν εὐήχουν ὡσί. Σωτήριχος δὲ ὁ Παντεύγονος λογογραφεῖ τὸ δόγμα, καὶ παρίστησι τοῖς βουλομένοις, ὅποια τῶν δοξῶν προσένεγκε, πλατωνίζον τῇ διαλέξει, καὶ οὕτω τὰ γραφέντα ξυνθέμενος.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΣΩΤΗΡΙΧΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΥΓΟΝΟΥ,
 ΠΑΡΙΣΤΩΣΑ,
 ΟΠΩΣ ΕΦΡΟΝΕΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ, Ο ΦΗΣΙ,
 ΣΥ ΕΙ Ο ΠΡΟΣΦΕΡΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΟΣ.

Ἐπυθόμεν, ὡς ἐν συνόδῳ διακόνω δὴ τινε περὶ δόγματος διεφέριστον, καὶ ὡς

Verbo simul offerenti (quod si dicebant, in duas omnino personas unus Dei filius dividetur, qualia nugatorius introduxit Nestorius): alii ab ipso quoque filio factam oblationem contendebant, ut uno et indivisibili a summa omniium imperatrice, trinitate. Jamque viri tum temporis doctrina gaudentes priori adhaerebant opinioni; Ii vero erant Soterichus Panteugonus, designatus ad archiepiscopatum Antiochiae Syriae, quam Orontes rigat, Zephyrusque afflat ventus; Dyrhachii Eustathius; Nicephorus Basilaces, et Thessalonicae Michael, qui condemnati sunt omnes. Horum autem reliquii dentibus mussitabant, neque cum libertate verbisque disertis suas proponebant sententias, auribusque multitudinis bene audiebant; Soterichus vero Panteugonus dogma verbis consignat, volentibusque proponit, ad quamnam opinionem inclinet, platonizans dialectice, sicque a se scripta componens.

EXPOSITIO SOTERICHI PANTEUGONI,
 DECLARANS,
 QUOMODO SENTIRET DE DOGMATE, QUOD DICIT:
 TU ES OFFERENS ET OBLATUS.

Comperi equidem, duos quosdam in synodo diaconos de dogmate disceptasse, atque

ἑκατέροιν τούτοιον συνέστησαν ἄνδρες ἐπ' ἄκρον τῆς καθ' ἡμᾶς παιδείας ἐλάσαντες. Προθυμομένῳ δέ μοι μαθεῖν τοὺς λόγους, οὐκ ἐξερίνετο. Παρῆς οὖν αὐτός, ἱερὰ φιλοσύνης, τότε, παρήξ; — Παρήν, ὦ μακάριε, καὶ τῶν ἐκάστοις λεγομένων ὡς ἐπιμελέστατα ἤκουον· οὐδ' οὐκ ἠδονῆ μὲν τοὺς λόγους ἀποδεχόμενος, φιλονεικῶς ἔχοντας μᾶλλον, ἢ ἐσκεμμένως· ἀχθόμενος δὲ καὶ τοῖς αἰτίοις ταύτης τῆς στάσεως, ὅτι δέον παρῆνα σιωπῆ τὰ θεῖα (τούτο γὰρ ἢ τε γήσις αὐτῶν ὡς δυσκατάληπτος ἀπαιτεῖ, καὶ ἢ πάτριος παραίνεσις ὑποτίθεται), οἱ δὲ τὰ ἐσκαμμένα τε ὑπερβαίνουσι, καὶ τὰ καλῶς σεσημημένα τοῖς παλαιοῖς διαξαίνοισι, μηδὲ τῆς ἀνδρός τινας σοφοῦ μεμνημένοι παραγγελίας, ὅς ἤλιψ παρῆναζεν ἢ καὶ πυρὶ τὰ θεῖα, παρήνει τε, μὴ ἀντιπεῖν ἤλιψ (σκαρδαυῖνται γὰρ καὶ ἀμνηροῦσθαι τὰ ὄρηματα), μήτε ἀπολείπεσθαι τοῦ καλλίστου τούτου θεάματος, ἀλλ' ἀπολαβεῖν αὐτοῦ, παρατηροῦντας ὡς οἷόν τε· τῷ τε πυρὶ μὴ πᾶν τι προσεγγίζεῖν (καίεσθαι γὰρ), ἀλλὰ μὴ ἀπωτάτω ἀγίστασθαι, τῆς θερμότητος βουλομένους μεταλαγχάνειν. Ὡς εὖ γε, φίλη μοι κεφαλή, περὶ τῶν θεῶν διανοῆ. Πάνυ γὰρ ἐπὶ τούτῳ ἐλλαβεῖσθαι δεῖ τὴν λεπτόλογον παρατομμένους ἀκρίβειαν, καὶ τὴν ἐφ' ἑλλεβορῶ τῶν ἰατρῶν κἄν τούτοις διαφυλάττειν διάταξιν, ὃ καθάειρεσθαι φασὶ παρελημμένῳ παχυμεροῦς, εἰς δὲ λεπτότατα τεμνομένῳ τὸν χορησάμενον ἀποπνίγεσθαι. — Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκείνοις τῆς τόλμης ἐγκαλεῖν ἀγείστω, νεανιᾷ προθυμίᾳ τὴν μέσσην (καὶ καθ' αὐτοὺς Λακωνικῶς εἰπεῖν)

alterutri assensisse viros ad summum nostrae doctrinae gradum erectos. Numquid tu, affuisti, amice plurimum reverende? numquid affuisti? — Affui, amice egregie, singulorumque dicta diligentissime audivi; non quidem cum voluptate probans sermones, ambitiosius prolatos quam consideratius, sed indolescens etiam hujus dissidii causis. Cum enim deceat, silentio praeterire divina (quod scilicet natura eorum requirit, ut aegre intelligibilis, et patrum suggerit cohortatio), illi cancellos transcendunt, silentioque bene pressa veteribus pervestigant, immemores quoque admonitionis a viro quodam sapiente propositae, qui soli aequabat vel etiam igni res divinas, suadebatque, ne qui solem adversum adspicerent (connivere enim oculos atque obscurari), neque abscederent a pulcherrimo hoc spectaculo, sed fruerentur eo, pro parte virili attendentes; item ad ignem ne admodum accederent (nempe aduri), neque remotius starent, si quidem caloribus vellent participes fieri. Quam sententiam, carum mihi caput, utinam tu quoque habeas de rebus divinis! Admodum enim circa illud vitanda et deprecanda subtilioris disquisitionis diligentia, medicorumque hic quoque circa helleborum servanda ordinatio, quo purgari dicunt sumto frustatim, sed minutissime secto utentem suffocari.

Ceterum istis audaciam exprobrare supersedeamus, juvenili fervore mediam (Laconice cum iis quoque dicendo) transcendentibus. Tu vero rem mihi expone. — Sermo

ὑπερβαίνουσι· σὺ δέ μοι τὸν λόγον διέξιθι. — Ὁ μὲν λόγος ὡς εἶπεν συλλήβδην ἀπεφάνετο, τὴν προσληφθεῖσαν τῷ λόγῳ φύσιν μήτε τῷ πατρὶ προσενηνοχῆναι μόνῳ, ἀλλὰ καὶ τῇ θεότητι τοῦ μονογενοῦς τὸ οἰκεῖον αἷμα. Τοῦτο ὁρῶν πολλοὺς τε ἄλλους, καὶ δὴ καὶ ἄνδρας ἀρετῇ καὶ λόγῳ διαπρεπεῖς τεθορόβηκεν, ὡς μὴ μόνον ὄν ταῖς ἡμεδαπαῖς ἀρχαῖς ἀνακόλουθον, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ Νεστορίου εἰσάγον διαίρεισιν. Εἰ γὰρ δὴ τῶν φύσεων ἐστὶ τό, τὴν μὲν προσάγειν, τὴν δὲ προσιέναι, πᾶσα ἀνάγκη καὶ τὴν προσάγουσαν ὡς ἀρχιερέα καὶ θύματος λέγειν ὑπόστασιν, καὶ τὴν προσιειμένην ὡς θεὸν τὰ περὶ τὴν θυσίαν ὁμοίως ὑπόστασιν. Τοῦτο δὴ τὸ τοῦ Νεστορίου θανατῶδες ἀμάρτημα ὡς δεινόν τι λέγεις εἶναι, τὸ τοῦ εἰπόντος οὐκ οἶδα εἶπεν εἴτ' ἀγνόημα, εἴτε παράπτωμα. Εἰ γὰρ οὕτως εἶπεν, ὡς ὁ θεὸς λόγος, γενομένου ἀνθρώπου, αὐτὸς ὡς θύτης κατὰ τὴν πρόσληψιν προσενηνοχεν αὐτό, ὡς θῦμα κατὰ τὴν σάρκα προσήνεκται· αὐτὸς ὡς θεὸς προσήκατο τὸ τυθεῖν, καὶ πανταχοῦ τὴν ὑπόστασιν κατὰ τὰς ἐνεργείας τῶν φύσεων παρελίμβανεν· ἦν μὲν καὶ οὕτως ὁ λόγος ὀλίγου δέω λέγειν οὐκ ἀσφαλῆς. Τὸ δὲ τὰς φύσεις διίστῶντα λέγειν καθ' ἑαυτὰς ἐνεργεῖν, μηδαμῇ παρελημμένης τῆς ὑποστάσεως, βαβαὶ κινδυνῶδες καὶ ἐπιεικῶς ἐστὶ χαλεπόν. Ἄλλ' εὐξάμην ἄν, μήτε αὐτὸν τῇ δόξῃ συνεστάναι ταύτῃ, μήτε τοὺς περισταμένους αὐτόν· ὅθεν ὡς αὐτόθεν ἄτοπον καὶ μὴ λόγον πολλῶν δεδημιμένον εἰς ἔλεγχον διὰ τὴν ἀτοπίαν αὐτοῦ, χαίρειν ἐάσω. — Ὑποκειμένου δὲ τοῦ

iste declarabat, assumtam Verbo naturam non patri soli, sed etiam Deitati obtulisse unigeniti proprium sanguinem. Hoc dictum cum multos turbavit, tum etiam viros virtute doctrinaque insignes; ut non solum nostris principiis refragans, verum etiam Nestorianam introducens distinctionem. Quodsi enim naturarum est, aliud offerre, aliud admittere, necesse omnino erit, et offerentem (naturam) ut summum sacrificiū pontificem dicere substantiam, et admittentem (naturam) ut Deum circa sacrificium similiter substantiam. Hoc scilicet Nestoriū peccatum, ut rem saevam, morte dignum dicis, ejus, qui nescio an ignorantiam admisit, vel delictum. Quodsi enim ita locutus est, Deum Verbum, hominem factum, ipsum ut sacrificium secundum assumptionem illud obtulisse, idem ut sacrificium carnale oblatum esse, ipsumque ut Deum admisisse sacrificatum, et quavis ratione substantiam secundum effectum naturarum accepisse, sententia ne sic quidem — ut fere dicam — erit tanta. Sed naturas dividendum dicere, singulas per se esse efficaces, neutiquam receptā substantiā, vach! periculosum hoc satisque difficile. Atque ne ipsum quidem vellem opinioni huic adstipulari, neque ejus sectatores; unde ut absurdum per se, neque nullis ad refellendum indigens verbis propter absurditatem, valere jubeatur.

Cum vero propositum sit, non assumtam naturam, sed ipsum hominem divinum,

μη τὴν προσληφθεῖσαν φύσιν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν θεάνθρωπον σωτῆρα Χριστὸν τὴν σωτήριον θυσίαν προσενεργεῖν, σκεπτόν, εἰ καὶ τῇ αὐτοῦ θεότητι προσήνεκται τὸ τυθεῖν. — Ἀλλὰ πρότερον αὐτὸς εἶπε τι, ἢ δ' ὅς' ὁ ἐγκαλούμενος τις αὐτῶ, καὶ πόθεν ἡ τοῦ λόγου τούτου κατασκευὴ; — Πολλὰ ἄλλα συνείρων, τὸν ἑαυτοῦ συνίστησι λόγον· ἐγὼ δέ, ὅποσα μου τὴν μνήμην ἐπέρχεται, ταῦτα ἐρῶ. — Ἐπεὶ γὰρ ἰσὺν ὁ θεὸς λόγος θυσίαν πᾶσαν ἀγιάζει καὶ τελειοῖ, πῶς οὐκ καὶ τὴν τῆς οἰκείας σαρκὸς θυσίαν ἡγίασεν αὐτὸς καὶ τελειώσεν; Οὐκ ἂν δὲ ἄλλως ἡγίασεν, εἰ μὴ τῇ ἑαυτοῦ θεότητι προσήνεκτο. Πρὸς οὖν τοῦτο πῶς ποτε ἡμᾶς διατίθεσθαι χρή; Πότερον, ὡς εἰρημὸν ἐν ἀποδέχεσθαι τοιοῦτὸν τὸν λόγον; — Οὐκ, ὡ' γὰρ θεὸς δόξειε γὰρ αὐτὸς ὁ λόγος οὐκ ἀληθῆς. Καὶ πρὸς τοῦτον ἡμεῖς ἐκεῖνο φραζόμεν ἂν, ὡς, ἐπειδὴ ὁ λόγος τῇ σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἐνωθεὶς ἡγίασεν καὶ τελειώσεν αὐτὴν εἰς θυσίαν, τί ποτε ἔδει τῇ πρὸς τὴν αὐτοῦ θεότητα προσαγωγῇ ταύτην αὐτὴν ἀγιάζεσθαι; τί δὲ καὶ τελειοῦν τὴν ἀνωτέρω φηλαχθεῖσαν πάσης ἀμαρτίας προαιρετικῆς τε καὶ τῆς ἐκ σπέρματος φησιτικῆς; Μόνῃς οὖν ἔδειτο τῆς πρὸς τὸν πατέρα διὰ θυσίας προσαγωγῆς, ἣν ἀγιασμὸν ὠνόμασεν ὁ σωτῆρ. Πρὸς γὰρ τῷ πάθει γενόμενος, ἔλεγεν· ἐγὼ ἀγιάζω ἐμαυτὸν ὑπὲρ αὐτῶν· ὡς εἶναι δῆλον, διττὸν εἶναι τὸν ἀγιασμὸν· τὸν μὲν, οὗ τῇ σαρκὶ μετέδωκεν αὐτὸς ἐνωθεὶς· τὸν δὲ δεύτερον, ὃν ἐργάσατο διὰ θυσίας εἰς τὸν πατέρα ταύτην ἀνεργεῖν. — Ἀλλ' εἶπερ ἐξ αὐτῆς ἡγίασε ταύτην ἐνώσεως,

servatorem Christum, sacrificium obtulisse, videndum erit, num etiam ejus deitati oblatum sit sacrificium. Sed prius ipse dic mihi (inquit ille): quis fuit illum appellans, et unde fuit sermonis hujus occasio? — Multa varii generis praelocutus, orationem suam ita instituit: ego vero, quantum succurrit memoriae, haecce referam:

„Cum Deus Verbum, inquit, omne sacrificium sanctificet atque perficiat, quidni proprium quoque carnis sacrificium sanctificaverit atque perfecerit? Non aliter vero sanctificasset, nisi ipsius deitati oblatum. Circa hoc igitur qualiter sentire debemus? Num ut bene dictam accipere debemus hanc sententiam?“

„Minime, vir bone; non enim vera videtur sententia. Nosque adversus illam sententiam hoc dixerimus: Quum Verbum, carni junctum secundum substantiam, illam sanctificaverit et perfecerit ad sacrificium, cur tandem, ut ad ipsius deitatem afferretur, hanc ipsam necesse erat sanctificari? cur etiam perfectam eam reddere, elatum supra omne peccatum vel de industria commissum, vel e semine naturali ortum? Sola igitur opus erat oblatione ad patrem per sacrificium, quam sanctificationem nuncupavit Servator. Cum enim ad passionem accederet, ego, inquit, sanctifico me pro illis. Unde apparet, duplicem esse sanctificationem; alteram, cujus copiam carni ipse fecit junctus; alteram vero, quam per sacrificium perfecit, ut hoc patri offerret.“

φραὴ τις ἂν, τί δὴ ποτε καὶ δευτέρου ἑτέρου ἔδει ἀγιασμοῦ; ποίας δὲ τελειώσεως; — Μακρότερόν με τοῦ λόγου, ἄριστε φίλων, ἀναγκάζεις λέγειν. Πλὴν καὶ τοῦτο σὴν εἰρήσεται χάρις. Ἔθος τοῖς καταλλαττομένοις ἐστὶ, λαμβάνειν τι παρ' ἀλλήλων τῆς ἐμπεδωθησομένης φιλίας ἐχέγγυον. Ἐπίπερ οὖν καὶ ἡμᾶς δι' ἐχθρας γεγονότας θεῷ ἐχρῆν καταλλάττεσθαι, τῆς θείας οὐκ ἀνασχομειος ἀρεστάνας διὰ παντός ἀγαθότητος, πρότερον αὐτός ὁ καὶ τὴν ἀρχὴν ὑποστήσας λόγος τὴν ἡμεδαπὴν εὐληγῶς οὐσίαν ἀντίδωκε τὴν ἀμαρτημάτων ἄρεσιν, τὴν ἐκ τῆς πλάνης ἀπαλλαγὴν, τὰς πόλλας ἐκείνας ἐνεργηκῶς ἐνεργεσίας καὶ θαναμαστάς. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν πατέρα ἐχρῆν λαβόντα τι παρ' ἡμῶν τὴν νόθεσίαν ἀντιχαρίσασθαι, προσῆν δὲ ἡμῖν οὐδὲν καθαρὸν, οὐδὲν τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος ἄξιον, τῆς ἀμαρτίας πάντα ἐπιθολούσης, αὐτός ὁ θεάνθρωπος λόγος τὸ τῆς ἡμεδαπῆς ἀπορίας ἀναπληρῶν, ἅτε μεσίτης ἐν προσώπῳ τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ αὐτοῦ προσεγήνοχεν αἷμα, ἀχραντον θῦμα, σωτήριον καλλιέριμα, τῆς πρὸς τὸν πατέρα καταλλαγῆς ἡμῖν αἰτιώτατον· ὃ πολλαχοῦ καὶ ὁ θεσπέσιος ἀπομαίνεται Παῦλος. Δικαιωθέντες γὰρ γησιν ἐν τῷ αἵματι τοῦ νιοῦ, σωθησόμεθα δι' αὐτοῦ. Καὶ αὐθις· ἐχθροὶ ὄντες, κατήλλαγμα-μεν τῷ θεῷ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ νιοῦ αὐτοῦ. Πῶς οὖν οὐκ ἐπιεικῶς ἐστὶν ἄτοπον, ταύτην προσεγεθῆναι τὴν θυσίαν λέγειν τῷ θεῷ λόγῳ; Τίνος γὰρ ἡμῖν πρὸς τοῦτον ἔδει καταλλαγῆς, ὅς ἐξ αὐτῆς ἡμῖν κατήλλαχται τῆς ἐνώσεως; Πῶς δὲ οὐκ ἀνόητον

„Jam vero si hoc sacrificium ipsa sanctificavit unione, cur tandem, dixerit quis, secunda aliaque opus erat sanctificatione, et quam perfectione?”

„Procul a proposito, optime amicorum, verba me facere cogis. Ceterum hoc quoque tua dictum esto gratia. Mos est conciliatis, accipere quid mutuo datum, stabilien-
dae amicitiae vadimonium. Quum igitur nos quoque, inimici facti Deo, ei reconciliandi essemus, divina nolens plane recedere benignitate, prius ipsum, quod initium constituerat, Verbum, nostrā sumtā substantiā, mutuo dedit peccatorum absolutionem, erroris liberatiouem, multis illis atque admirabilibus perfectis beneficiis. Jam vero quum Pater quoque aliquid a nobis accipere deberet gratiarum loco pro adoptione filii agendarum, nobis tamen nil inesset purum, nil ipsius magnificentia dignum, nimirum peccato omnia obscurante, ipse divinus homo, Verbum, nostram indigentiam supplens, tanquam mediator respectu humanitatis, suum obtulit sanguinem, sacrificium illibatum, hostiam salvatoriam, principem nobis cum patre conciliationis causam. Quod saepius quoque divus declarat Paulus. *Justificati enim, inquit, in sanguine filii, servabimur per eum.* Et rursus: *Inimici quum essemus, conciliati sumus Deo per sanguinem filii ejus.* Quomodo igitur non satis absurdum est, hoc sacrificium oblatum dicere Deo Verbo? Quanam enim nobis cum illo opus erat conciliatione, qui ex ipsa vobis conciliatus est ad-

λέγειν, διὰ τῆς θουσίας ταύτης αὐτὸν ἑαυτῷ καταλλάττεσθαι; "I τὴν μὲν ἐξ ἡμῶν προσληφθεῖσαν φύσιν ἔχειν πρὸς ἡμᾶς οἰκειῶς, τὴν δ' ἐνωθεῖσαν αὐτῇ θεότητα δεῖσθαι τῆς πρὸς ἡμᾶς διὰ θουσίας καταλλαγῆς; "II (κατὰ Παῦλον εἰπεῖν) μεμέρισται ὁ Χριστός, ὡς εἶναι τὸ μὲν φίλον αὐτῷ, τὸ δὲ ἀντίθετον; — Ἄλλ' εἴπερ, φησὶν, τὸ τῷ πατρὶ προσαγόμενον διὰ τοῦ θεοῦ λόγου προσάγεται (οὐδεὶς γὰρ φησι πρὸς τὸν πατέρα ἔρχεται, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ), πῶς ἐνῆν προσηνήχθαι τὴν θουσίαν ταύτην, μὴ πρότερον τῇ τοῦ μονογενοῦς προσενηχθεῖσαν θεότητι; Οὐχ ἢ τοῦ λόγου θεότης, ὡ οὗτος (πρὸς γὰρ ἐκεῖνον στρέφω τὸν λόγον), ἐν ταῖς πρὸς τὸν πατέρα προσαγωγαῖς ἐμεσίτευσεν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ θεάνθρωπος, χρηματίσας κατὰ τὴν προσληφθεῖσαν φύσιν ἀρχιερεὺς, καὶ τότε τὸ οἰκεῖον αἷμα προσαγαγών, καὶ νῦν τοὺς σωζομένους δι' αὐτοῦ προσάγων τῷ πατρὶ, ἵνα θεώσῃ τῇ χάριτι· τοῦτο γὰρ τῆς προσαγωγῆς τὸ τέλος.

Μάθους δ' ἂν καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὸν τύπον θουσίας, ὃ λέγομεν. Τέσσαρά τινα περὶ τὴν ἐν τύπῳ θουσίαν ἐθεωρεῖτο· προσαγωγή, καθιέρωσις, ἀναγωγή, ἀφωσίωσις. Προσηγήετο μὲν γὰρ ὁ ἀμνὸς καθιερωθησόμενος· καθιερωμένον δὲ οἱ τὸ αἷμα εἰς τὰ τῶν ἁγίων ἀνήγετο ἄγια· ἀνηγόμενον δὲ καὶ προσενηχθὲν ἀφωσίωτο. Ὡσπερ οὖν οὐκ ἔστι λέγειν, προσάγεσθαι τὸν ἀφωσιώμενον ἤδη καὶ ἠνωμένον, οὕτως οὐδὲ τὸ τῆς σαρκὸς αἷμα, τῆς αὐτοῦ θεότητος ἀχώριστον ὄν, ἔνεστι λέγειν τῇ κατάκρας

unatione? Quomodo vero non insipidum est dicere, hoc sacrificio ipsum sibi conciliari? vel naturam quidem e nobis assumptam esse nobis familiarem, sed adunatam illi deitatem opus habere, ut nobis concilietur per sacrificium? An (ut cum Paulo loquamur) *divisus est Christus*, ita ut alterum sit illi amicum, alterum adversarium? Jam vero si dicit: *patri oblatum per Deum Verbum offertur* (*nemo enim, ait, ad patrem venit, nisi per me*), quomodo offerri poterat hoc sacrificium, non prius oblatum deitati unigeniti? Non Verbi deitas, heus tu (ad illum enim converto sermonem), in oblationibus Patrem spectantibus mediatorem agebat, sed ipse divinus homo, officio fungens secundum assumptam naturam sacerdos, qui olim sanguinem suum patri offerebat, et vunc servatos per ipsum patri offert, ut divinos faciat per gratiam; namque is finis est oblationis.

Intelliges quoque ex mysterio sacrificii, quod dicimus. Quatuor quaedam spectabantur in lege sacrificii: adductio, sanctificatio, oblatio, consecratio. Adducebatur enim agnus sanctificandus; sanctificatus vero illi sanguis offerebatur in sancta sanctorum; adductus vero et oblatum consecrabatur. Quemadmodum igitur dicere non licet, adduci consecratum jam adunatum, sic nec dicere licet, carnis sanguinem, ab ipsius deitate indivisibilem, ad naturam ejus prorsus adunatam adduci. — Quodsi vero dei-

ἠνωμένη φύσει προσάγεσθαι. — Ἄλλ' εἰ τῇ Θεότητι, γησί, τοῦ πατρὸς ἢ θυσία προσήγετο, ἢ αὐτὴ δε Θεότης κἄν τῷ μονογενεῖ, τί κωλύει, καὶ τῇ τοῦ μονογενοῦς Θεότητι λέγειν ταύτην τότε προσάγεσθαι;

Ἡ αὐτὴ μὲν, ὡ τῶν, Θεότης ἀμερίστως ἐνθωρεῖσθαι ταῖς τριταῖς ὑποστάσεσιν ὁμολόγηται. Πλὴν ὁ πολλάκις εἴρηται, καὶ νῦν οὐκ ὀκνοῦμεν λέγειν, ὡς οὐχὶ τῇ φύσει τοῦ πατρὸς, τῇ δὲ τοῦ πατρὸς ὑποστάσει προσήγετο, ὡς καὶ τὸν προσάγοντα προσάγειν ὑποστατικῶς, καὶ τὸν δεχόμενον ὑποστατικῶς δέχεσθαι. Λιό μοι διττῶς ἐξαμαρτάνειν δοκεῖς, ἀποιερίζων μὲν (τὸ εἰς σέ γε ἤκον) τὴν ἀμίριστον φύσιν, παρίζων δὲ καὶ ταῖς φύσεσι τὰ τῶν ὑποστάσεων ιδιώματα.

Πρὸς τούτοις, εἰ τῷ εἶναι κοινὴν νῖῶ καὶ τῷ πατρὶ τὴν φύσιν διὰ ταῦτα συμβαίνει κοινὴν εἶναι καὶ τὴν τῆς θυσίας ὑποδοχὴν, ἀνάγκη εἶναι λέγειν κοινὴν καὶ τὴν σάρκωσιν ἀμφοῖν. Εἰ γὰρ ἡ τοῦ λόγου Θεότης σαρκαίνεται, ἢ αὐτὴ δὲ ἴσθι Θεότης καὶ ἐν πατρὶ καὶ πνεύματι, ἀνάγκη καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα σαρκαῖσθαι λέγειν.

Ἄρα, οἶα σοι τοῦ λόγου παρ' ἡμῶν ὑποτιθέντος συνάγεται. — Ἄλλὰ Βασίλειος ὁ Θεῖος παρ' ἡμῶν γησί λεγομένοις προσμαρτυρεῖ. Καὶ γὰρ τὴν θείαν μυσταγωγίαν ὑποφωνεῖ τῷ σωτῆρι Χριστῷ μυστικώτερον, σὺ εἶ, λέγων, ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος καὶ πρόσδεχόμενος. Εἰ μὲν τὸν σωτῆρα λέγεις, ὡ οὐ-

tate, inquit, patris adducebatur sacrificium, eadem vero deitas est etiam in Unigenito, quid obstat, quominus Unigeniti quoque deitati ea tum adducta esse dicatur?

Eandem, o bone, deitatem indivisibiliter in tribus substantiis spectari constat. Ceterum quod saepe dictum est, nunc quoque dicere non veremur, non patris naturae, sed patris substantiae oblatum esse sacrificium, pariterque offerentem obtulisse substantialiter, atque recipientem substantialiter recepisse. Quare dupliciter mihi peccare videris, dividens quidem (quantum peues te) naturam indivisibilem, tribuens vero naturis proprietates substantiarum.

Deinde, si propter communem patri filioque naturam communis est etiam sacrificii receptio, necesse erit dicere, communem etiam carnis assumptionem esse utrique. Si enim Verbi deitas carnem assumsit, eadem autem est deitas et in Patre et in Spiritu, necesse est dicere, et Patrem et Spiritum carnem assumsisse.

Vides, qualia consequantur ex oratione a nobis in medium prolata. — Sed divus Basilius, inquit, iis, quae diximus, testimonium denuntiat. Sacrum enim officium tribuit servatori Christo ratione mystica, tu es, inquit, offerens et oblatum et recipiens. — Quodsi servatorem dicis, o bone, offerre patri per ipsum servatos, offerri

τοῦ, προσφέρειν μὲν τῷ πατρὶ τοὺς δι' αὐτοῦ σωζομένους, προσφέρεισθαι δὲ τὸν αὐτὸν διὰ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας τῆς εἰς ἀνάμνησιν αὐτοῦ γινομένης, προσδέχεσθαι δὲ αὐτὸν τὰ παρ' ἡμῶν ὡς θεόν, συνευδοκοῦμεν τῷ λόγῳ καὶ συντιθέμεθα. Ἰὶ δὲ τὰς ἀντικειμένας ταύτας λέξεις συναπομερίζεις ταῖς ἡύσει, παρασιωπῶν τὴν ὑπόστασιν, καὶ λέγεις, προσφέρειν μὲν τὴν προσληφθεῖσαν ἡύσιν τὰ τῆς σαρκός, προσφέρεισθαι δὲ τὴν τῆς σαρκός θυσίαν, προσδέχεσθαι δὲ τὴν θεότητα, σὺ μὲν τὸ ἐξ ἁμμου σχοινίον πλέκων σεαυτὸν λανθάνεις· ἡμεῖς δὲ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀντιστιθέμεθα γνώμης, καὶ ὁμοίως χωρήσομεν, οὐκ ἐφίεντε τῷ λόγῳ ὡσπερ κεχαραγμένῳ, καὶ τῆς τοῦ Νεστορίου ἡρενοβλαβείας ἐξηρητημένῳ.

Χωρὶς δὲ τούτων, τίς τῶν εὐσεβούντων προσοίτο ἂν τὸ προσφέρειν ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ πάθος γενομένης θυσίας προσδέχεσθαι, τοῦ ἀποστόλου κεχαργότος Παύλου· ἅπαξ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε; Καὶ πάλιν· τοῦτο γὰρ ἐποίησεν ἐγάφαξ, ἑαυτὸν ἀνενέγκας. Καὶ ἀλλαγῶ· μιᾷ γὰρ προσφορᾷ τετελείωκε τοὺς ἀγωνιζομένους εἰς τὸ διηνεκές. Οὕτω τοῦ ἀποστόλου λέγοντος, ἅπαξ καὶ μίαν εἶναι τὴν ἑαυτοῦ προσφορὰν, σὺ προσφέρειν ἑαυτὸν καθ' ἰκρίστην λέγεις; Ἀλλὰ προσήνεγκε μὲν ἑαυτὸν ἐγάπαξ, προσφέρει δὲ καὶ νῦν τοὺς δι' αὐτοῦ σωζομένους, ὡς ἐφημεν. Προσφέρεται δὲ καὶ διὰ τῆς εἰς τὸ αὐτοῦ ζωοποιῶν καὶ σωτήριον σῶμα καὶ αἷμα μεταβαλλομένης ὑπερφυῶς θυσίας.

autem eundem per sacrificium incruentum, quod sit in memoriam ejus, et recipere eum, quae a nobis veniunt, ut Deum, concinimus oratione nostra et conspiramus. Quodsi vero adversantes has voces naturis attribuis, silentio praetermissa substantia, ac dicis, offerre naturam oblatam ea, quae sunt carnis; offerri autem carnis sacrificium, ac recipere deitatem: funem te ex arena nectere ignoras; nos vero ex eadem stantes sententia, ut adversarii impetum faciemus, non indulgentes opinioni aculeorum pleno, atque a Nestorii vesania pendentia.

Praeterea quis hominum piorum audeat oblationem accipere de sacrificio circa passionem facto, cum Paulus clamet apostolus: *semel Christus pro nobis mortuus est?* Atque iterum: *hoc enim fecit semel, se ipsum offerens.* Atque alio loco: *una enim oblatione consummavit eos, qui certant, in perpetuum.* Hoc quum dicat apostolus, semel et unam factam esse oblationem, tu eum quotidie se offerre contendis? Verum obtulit semet ipsum semel; sed offert nunc quoque servator per ipsum, ut diximus. Offerretur autem per sacrificium, in vivificans ejus et salvatorium corpus et sanguinem minifice mutatum.

Ἀλλὰ τῶν ἱεροουργούντων, φησὶν, οὐκ ἐπαύεις, καθ' ἑκάστην λεγόντων· θύεται ὁ ἄμνός. — Λέγεται μὲν πῶς αὐτοῖς γε λίαν τοῦτο καὶ λίαν καλῶς. Τὸ τότε γενόμενον σωτήριον πάθος τελοῦσιν ὡς ἐνεστώως. Ὡς ἐνεστώτα γὰρ τὰ πάλα γεγενημένα καινίζει φανταστικῶς, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἰκονικῶς ἢ ἀνάμνησις, ἣν ποιεῖν ἡμᾶς ἐπέταξεν ὁ σωτήρ, καὶ καθάπερ ὁ πανηγυρικῶς ἔχει νόμος, τὰ παροχημένα λέγων ὡς καὶ τὰ ἐνεστώτα, καθ' ἣν ἂν ποτε τελεῖται ἡμέραν. Λιὸ καὶ ὁ Χριστὸς γεννᾶται καὶ βαπτίζεται πανηγυρικῶς λέγομεν. Τοῦτο δὴ καὶ ἐπὶ τῆς σωτηρίου θυσίας τελεῖν εἰσθῆς ἐστι.

Ταῦτα, ὦ χοῦμα ἱερὸν καὶ φίλον ἐμοί, τῷ ἀνδρὶ ἐκείνῳ διέμελλε· καὶ εἴ τι σοι μέλει τούτους ἐφείναι πείθειν τοῦ δόγματος, ἀμύλησον, ὦ γενναῖε. Καὶ ἐκείνῳ γὰρ οὐκ οἶμαι μένειν εἰσέτι τὰ τῆς ἐνστάσεως, ἀλλὰ παλινοδοίαν ἄσσειν καὶ μεθαρμόσεσθαι. Λιὸ καὶ συγγνώμην δεῖν ἠγοῦμαι καὶ σπείσασθαι. — Συγγνώμων, ὦ φιλότις, καὶ αὐτὸς ἐγὼ σοι, καὶ μεταμελουμένῳ δίδωμι δεξιάν, καὶ μᾶλλον, ἣν ἐξ ἀμελετήτου σοι γνώμης εἴρηται ταῦτα. Πολλὰ δὲ τοιαῦτα συμβαίνειν τοῖς σχεδιάζουσιν εἰσθῆν.

Verum, inquit, non attendis ad eos, qui sacra faciunt, et quotidie dicunt: *immolatur agnus*. — Dicitur hoc ab illis admodum valdeque bene. Passionem tum factam salutarem perficiunt ut instantem. Ut instantia enim olim facta renovat imaginatorie, seu potius, ut ita dicamus, figurate recordatio, quam facere nos jussit Servator, utique panegyrici quoque vult norma, de praeteritis loquens ut de instantibus, qualibet tandem perficiantur die. Quare panegyricae quoque, *Christus*, inquam, *generatur et baptizatur*. Jamque hoc etiam in sacrificio salutari facere, moris est.”

Haecce, venerabilis mihi et care amice, viro illi dubitanda videbantur. Jam vtro si persuadere illis volueris, ut recedant a dogmate, noli circa hoc curare, vir eximie. Neque enim istum tenere refragationem suam puto, imo palinodiam canturum, atque se accommodaturum. Quare etiam ignoscendum esse puto, et in gratiam redeundum. Ignosco tibi et ego, amice, et poenitentiam agenti dextram do, maxime, si animo non praemeditato haec tibi dicta sunt. Solent enim talia ex tempore dicentibus accidere.

ΤΟ ΕΠΙ ΤΩΙ ΑΝΑΦΥΕΝΤΙ ΔΟΓΜΑΤΙ

ΠΑΡΑ

ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΥΓΟΝΟΥ ΣΩΤΗΡΙΧΟΥ ΓΕΓΟΝΟΣ ΣΗΜΕΙΩΜΑ.

Μηνὶ μαΐῳ ιβ' ἡμέρα ἁ ν̄ ε'. Προκαθήμενον τὸν Θεοστέπτον ἡμῶν βασιλέως αὐτοκράτορος Κυροῦ Μανουήλ τοῦ Κομνηνοῦ ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλαχερνῶν· παρισταμένον τῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ βασιλείᾳ τῶν περιποδήτων ἀνεψιῶν αὐτοῦ καὶ υἱῶν τοῦ αἰδίου σεβαστοκράτορος Κυροῦ Ἀνδρονίκου, τοῦ πρωτοσεβαστοῦ καὶ πρωτοβεστιαρίου Κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ τοῦ ἀταδέλφου αὐτοῦ, Κυροῦ Ἀλεξίου· τοῦ περιποδήτου ἀνεψιοῦ τῆς κραταιᾶς καὶ ἀγίας αὐτοῦ βασιλείας, Κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κοντοστεφάνου· τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ καὶ γαιβροῦ τοῦ κραταιοτάτου καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως, Κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ· τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ καὶ γαιβροῦ τῆς μακαριωτάτης πορφυρογεννήτου καὶ περιποδήτου ἀταδέλφης τοῦ κραταιοτάτου καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως, Κυρίας Θεοδώρας, Κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Ἀγγέλου· τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ Κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κοντοστεφάνου· τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ Κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου· τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ Κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Παλαιολόγου· τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ καὶ ἐπάρχου Κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Καματηροῦ· τοῦ μεγαλοδοξοτάτου μεγάλου λογοθέτου τῶν σεκρέτων καὶ πρωτονοταρίου Κυροῦ Ἰωάννου· τοῦ μεγαλοδοξο-

DE DOGMATE

QUOD PROPOSITUM EST A SOTERICO PANTEUGONO
DECLARATIO.

Mensis Maii die XII., die I. indictionis XIII.

Praesidente a Deo coronato nostro rege et imperatore domino Manuele Comneno in palatio Blachernarum;

adstantibus sauctae Ejus majestati valde amabilibus consobrinis ejus, filiis inclyti sebastocratoris domini Andronici, protosebaste et protovestiario, domnio Joanne Comneno, ejusque fratre, domino Alexio; valde amabili consobрино potentis sanctaeque Ejus majestatis, domino Alexio Contostephano; pausebaste sebaste, genero potentissimi sanctique nostri regis, domino Joanne Cantacuzeno; pausebaste sebaste, genero beatissimae porphyrogenitae valdeque amabilis sororis potentissimi sanctique nostri regis, dominae Theodoraе, domino Joanne Angelo; pausebaste sebaste, domino Joanne Contostephano; pausebaste sebaste, domino Constantino Palaeologo; pausebaste sebaste, domino Alexio Palaeologo; pausebaste sebaste, eparcho, domino Andronico Camatero; praeuobilissimo magno logotheta a secretis et protonotario, domino Joanne; praeuobilissimo protonobi-

τάτου πρωτονοβελισσίμου καὶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου Κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Στυπειώτου· τοῦ μεγαλοδοξοτάτου μυστικοῦ Κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Φορῶν· τοῦ μεγαλοδοξοτάτου μεγάλου δρουγγαρίου Κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Μακρέτου· τοῦ μεγαλεπιφανεστάτου πρωτοασηχρίτου Κυροῦ Νικολάου τοῦ Ζωναρά· τοῦ μεγαλεπιφανεστάτου πρωτοκουρόπτου καὶ ἐπὶ τῶν δεήσεων Κυροῦ Μιχαήλ τοῦ Καματηροῦ· τοῦ μεγαλεπιφανεστάτου πρωτοκουρόπτου, νομοφύλακος καὶ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν Κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Παντεγνοῦς· τοῦ μεγαλεπιφανεστάτου πρωτοκουρόπτου καὶ φύλακος Κυροῦ Ἠλία τοῦ Βουρτεροῦ· συμπαρασταμένης καὶ τῆς συγκλήτου, καὶ συνεδριαζόντων αὐτῇ καὶ συνδαιτώντων τῇ ὑποθέσει τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντίνου, τοῦ Ἱεροσολύμων Ἰωάννου· συνεδριαζόντων ἡμῶν καὶ τοῦ ὑποψηφίου Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας Σωτηρίου τοῦ Παντεγνοῦ· συνδαιτώντων ὡσαύτως τῇ ὑποθέσει καὶ ἡμῶν τοῦ ἀρχιεπισκόπου πάσης Βουλγαρίας Ἰωάννου, καὶ τοῦ Κύπρου Ἰωάννου· συνδιαγνωμονούντων καὶ ἡμῶν τῶν ἀρχιερίων, τοῦ Καισαρείας Στεφάνου, τοῦ Κυζικίου Ἰωάννου, τοῦ Νικομηδείας Θεοφυλάκτου, τοῦ Σίδης Ἰωάννου, τοῦ Θεσσαλονίκης Κυρίλλου, τοῦ Νεοκαισαρείας Κωνσταντίνου, τοῦ Λαοδικείας Βασιλείου, τοῦ Κορίνθου Θεοδώρου, τοῦ Ἀθηνῶν Γερασίμου, τοῦ Μωκισῶν Λέοντος, τοῦ Ναυπάκτου Βασιλείου, τοῦ Φιλιππουπόλεως Θεοδωρήτου, τοῦ Ἀδριανουπόλεως Λέοντος, τοῦ Ἀπαμείας Γερασίμου, τοῦ Κερκύρων Κωνσταντίνου, τοῦ Ἀτταλίας Νικολάου,

lissimo et caniciei praefecto, domino Theodoro Stupiota; praenobilissimo mystico, domino Nicephoro Phorouensi; perillustri magno drungario, domino Joanne Macreta; perillustri protosecretario, domino Nicolao Zonara; perillustri protocuropta atque a libellis supplicibus, domino Michaele Camatero; perillustri protocuropta, nomophylace atque a rebus domesticis, domino Theodoro Pantechue; perillustri protocuropta et custode, domino Elia Bartero;

adstante etiam senatu, et considentibus cum illo unâque agentibus de argumento Constantinopoleos patriarcha Constantino, Hierosolymorum Joanne;

considentibus etiam nobis designato theopoleos, magnae Antiochiae, archiepiscopo Sotericho Panteugono;

unâ agentibus pariter de argumento nobis: archiepiscopo totius Bulgariae Joanne, et Cypri Joanne;

unâ censentibus etiam nobis episcopis: Caesareae Stephano, Cyzici Joanne, Nicomediae Theophylacto, Sidae Joanne, Thessalonicae Cyrillo, Neocaesareae Constantino, Laodiceae Basilio, Corinthi Theodoro, Athenarum Gerasimo, Mocesarum Leone, Naupti Basilio, Philipporum Theodoreto, Adrianopoleos Leone, Apameae Gerasimo, Corcyrae Constantino, Attaliae Nicolao, Paronaxiae Joanne, Mesembriae Theodoreto,

τοῦ Παροναξίας Ἰωάννου, τοῦ Μεσημβρίας Θεοδωρήτου, τοῦ Βιζύης Θεοδωρήτου, τοῦ Ἀρκαδιοπόλεως Κωνσταντίνου, τοῦ Παρίου Νικολάου, τοῦ Σηλυβρίας Ἰωάννου, τοῦ Καραβιζύης Γρηγορίου, τοῦ Ἀθήνου Μιχαήλ, τοῦ τῶν Ἡρακλῆος Ἀκακίου· καὶ τῶν παρερεβέντων ἐν τῇ πόλει Θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τοῦ Ὑρκανίας Διονυσίου, τοῦ Δαλισαυδῶν Κωνσταντίνου, τοῦ Ἄργουε Λέοντος, τοῦ Δημητριάδος Ἰωάννου, τοῦ Ἄρτης Βασιλείου, τοῦ Ἀντιάνδρου, καὶ τοῦ Συναϊτῶν· συμπαραισταμένων καὶ τῶν Θεοφιλεστάτων ἀρχόντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν.

Ὅτι καρδία βασιλέως ἐνσεβῶς ἐν χειρὶ Θεοῦ, καθὼς γέγραπται, ὅτι μὴ πόρῳ θείας βούλης τὸ κατ' αὐτὸν περαίνεται διαβούλιον, ἀτεχνῶς αὐτοῖς ἔργοις ὁ Θεοφιλέστατος ἡμῶν αὐτοκράτωρ καὶ ἄρτι παρέδειξεν· ὃν καὶ Χριστοῦ νοῦν, εἰπὼν τις, πεπλονηγένηται, γένοι κατὰ τὸν Θεῖον καὶ μέγαν ἀπόστολον, ἅτε δὴ καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα τῇ Θεῖα κυβερνήσει προαναθέμενον, οὐκ ἂν ἀμάρτοι τοῦ πρέποντος.

Τάλλα μὲν οὖν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπαριθμῆσαι τοῦτου πλεονεκτήματα, ὅσα τε τὸν ἐκτός καὶ γαινόμενον βασιλέα μεγαλοῦρον παρίστησιν ὑπὲρ ἄνθρωπον, καὶ ὅσα τὸν ἐντός καὶ κορυφόμενον διαδείκνυσιν ἐμφανέστατα πρὸς τὸ τοῦ Θεοῦ κάλλους ἀρχέτυπον ἀκριβῶς ἐξικονιζόμενον, περιστῶν ἰσως δόξει καὶ ἄκαιρον· πλὴν ἀλλὰ ταῦτα μόνον ῥητέον, ἐφ' οἷς ἄρα τὸν παρόντα συγκεκριότιζε σήμερον συλλογον.

Bizyae Theodoreto, Arcadiopolcos Constantino, Parii Nicolao, Selybriae Joanne, Carabizyae Gregorio, Lemmi Michaele, Heracleae Acacio;

reperitis quoque in urbe deo amantissimis episcopis: Hyrcaniae Dionysio, Dalisaudarum Constantino, Argorum Leone, Demetriadis Joanne, Artae Basilio; Antandri, Synaitarum;

adstantibus etiam deo amantissimis praepositis ecclesiasticis.

Quod cor imperatoris pii in manu Dei, ut scriptum est, non procul divina voluntate consultationem suam peragat, ipsis per se rerum argumentis Deo amantissimus noster imperator modo demonstravit; quem *mentis Christi* dicens aliquis *divitem*, ut loquatur cum divino magnoque Apostolo, scilicet animum et corpus divinae gubernationi pridem consecrantem, a recto non aberraverit.

Jamque reliquas nunc Ejus enarrare virtutes, partim eas, quae externum apparentemque regem magnificum elevant supra hominem, partim eas, quae internum absconditumque clarissime ostendunt ad divinae pulchritudinis exemplar accurate efformatum, superfluum forsitan videatur atque intempestivum; sed id unum exponendum, quare praesens hodie concilium coegerit.

Ὁμολογημένως ἀπόρημά τινα καὶ τῆς ὀρθοτόμου δόξης ἀλλότρια περὶ τε τῆς παρὰ τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους γενομένης ἱλαστηρίου τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων προσαγωγῆς τοῦ ἰδίου σώματός τε καὶ αἵματος, καὶ δὴ καὶ τῆς ὁσμῆραι παρὰ τῶν τὰ θεία μεταχειριζομένων ἱεροτελεστίας γενομένης ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀγιστείαις τῶν ζωοποιῶν μυστηρίων, ἧς αὐτὸς ἐν τῷ μυστικῷ δείπνῳ κατήρξατο, ὡς ἱστοροῦσι τὰ ἱερὰ θεόπνευστα εὐαγγέλια, φρονεῖν τε καὶ δογματίζειν τῶν τινὰς ἱερωμένων ἐπίθετο· ἀλλὰ καὶ εἰς ἑτέρους ἤδη τὴν νόσον ταύτην ὑφέρουσαν κατεμάρτυραν, ἣν δυσιρίδες τινες καὶ φιλόνοιχοι ἀνθρώποι οὐκ ἴσμεν ὅπως φρενοβλαβῶς νεροσῆζασιν. Ἐνθεον ζῆλον ἀναλαβών, ὁποῖος οὗτος τὰ πρὸς θεοσεβίαν ζηλωτῆς ὢν διάκρος, καὶ πάσιαις ἀλλαις εἰπὼν ἐπόρῳσθαι τῷ τέως κατεπειγουσας κοσμικαῖς ὑποθέσεσιν, ὑπόσαι τούτου τὸ ἐνθεον κράτος περιστοιχιζουσιν ἀλλεπαλλήλως, τοῦτο ἐκεῖνο τὸ ἐν εὐαγγελίοις εὐ ποιῶν καὶ αὐτὸς εὐσεβέστατα συνεπράξατο, ἐξαπίστειλε τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, συγκαλῆσασθαι τοὺς συλλέξοντας ἐκ τοῦ μέσου ταῦτα δήσον τὰ σκάνδαλα καὶ τοῖς ποιῶντας τὴν ἀνομίαν· διότι γνόντες τὸν θεόν, οὐκ ὡς θεὸν ἐδόξασαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, εἶτονν συλλογισμοῖς, καὶ ἐσκατισθῆ ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία, καὶ φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν.

Ἐνθεν τοι καὶ ἐν ἀγίῳ συναθροισθέντες ἅπαντες πνεύματι, ὅποσοι τῇ βασι-

Indubie nefanda quaedam atque orthodoxiae adversantia de Domini Deique ac Servatoris nostri Jesu Christi tempore passionis ad expianda nostra peccata oblatione proprii corporis et sanguinis, imo etiam de quotidiano sacerdotum sacrificio in sancta mysteriorum vivificantium perfectione, quod Ipse primus in coena mystica fecit, ut narrant sancta atque a Spiritu tradita evangelia, quum sentire ac censere quosdam consecratorum comperit, atque etiam aliis jam hunc morbum subrepere vidit, quo litigiosi quidam atque ambitiosi homines nescimus quam vesane laborabant: sacro zelo concepto, qualis ipsius est, qui pietati studet plenus fervoris, reliquis omnibus valdicens hactenus cum occupantibus secularibus negotiis, quae divam ipsius majestatem sibi deposcebant indesinenter, illud sane, quod jubent evangelia, bene patrans ipse quoque perfecit piissime, emisitque angelos suos ad convocandos eos, qui e medio colligerent haec scilicet scandala facientesque peccatum; quoniam cognoscentes Deum, non ut Deum menti suae informarunt, sed vani extiterunt opinionibus suis sive syllogismis, atque obscuratus est imprudens eorum animus, et sapientes se esse dicentes stulti evaserunt.

Quodcirco in Sancto congregati omnes Spiritu, quicunque reginae urbium e proximis remotisque ab illa provinciis immoramur, voluntate consilioque imperatoris nostri

λίδι τῶν πόλεων ἐκ τῶν ἔγγιστα τε καὶ πόρῳ ταύτης ἐπαρχιῶν ἐπιδημηκάμεν, βουλῇ καὶ γνώμῃ τοῦ Θεοκυβερνήτου ἡμῶν αὐτοκράτορος, προλαθήμενον μὲν τοῦ ἐνθίου κράτους αὐτοῦ, παρισταμένης δὲ τῆς συγκλήτου, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν τῶν πατριαρχῶν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων τὰ τῆς ὑποθέσεως τῷ κράτει τούτου συνδιαιτώντων, καὶ τοῦ ὑποψηφίου Θεοπόλεως Ἀντιοχείας συνεδριάζοντος· οὐ μὴν οὐδὲ ἡμῶν τῶν ἀρχιεπισκόπων τοῦ Βουλγαρίας καὶ τοῦ Κύπρου τῆς τοιαύτης ἀπολιμπανομένων συνδιαιτήσεως, αὐτὰ ἐκεῖνα καὶ νῦν ὁμοφρονοῦντες ἐπικρατούομεν, ἃ καὶ τῷ γενομένῳ συνοδικῷ σημειώματι κατὰ τὴν κς' τοῦ Ἰαννουαρίου τῆς ἤδη παρελθούσης δ' ἐπινεμήσεως τοῦ 5858^ο ἔτους οἱ τότε συνελθόντες ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἱερώτατοι ἀρχιερεῖς καὶ λοιποὶ, οἷς καὶ τινες ἐξ ἡμῶν τῷ τότε συμπαρελήθησαν, ὡς πρὸς ἐρώτησιν, εἰσαχθεῖσαν τοτηνικαῦτα παρὰ τοῦ ἱερωτάτου συναδελφοῦ ἡμῶν καὶ μητροπολίτου Ρωσίας, Κωνσταντίνου, εὐσεβῶς ἀπεκρίναντο.

Εἰ γὰρ καὶ πολλαχοῦ τῆς γραφῆς, τὸν ἐν μιᾷ τῇ ὑποστάσει νοούμενον Θεὸν τε καὶ ἄνθρωπον, υἱὸν καὶ λόγον τοῦ συναϊδίου τούτου πατρὸς, τὰ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας οἰκονομήσαντα, ὡς μέγαν καὶ πρῶτον ἀρχιερέα προσαγαγεῖν ἑαυτὸν τῷ πατρὶ θυσίαν ζωοποιὸν καὶ κοσμοσωτήριον, διέληπται τε καὶ ὡμολόγηται, ἀλλ' οὐχ, ὡς τινὲς φασιν, οὐδὲν ἐπιχειροῦν ἤμεν εἰς τὸ ταύτην λαβεῖν οὐτ' αὐτὸς ὁ ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν προσαγαγὼν ἄμωμον ἱερεῖον ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, οὔτε μὴν τὸ ὁμοού-

a Deo gubernati; praesidente sancta Ejus majestate, adstante vero Senatu, nobisque patriarchis Constantinopoleos et Hierosolymorum negotium cum majestate Ejus gerentibus, et designato urbis divinae Antiochiae archiepiscopo consistente; neque vero et nobis archiepiscopis Bulgariae et Cypri ab hac desistentibus communi actione, illa ipsa nunc quoque concordantes rata facimus, quae in synodali declaratione die xxvi Januarii praeteritae jam quartae indictionis anni **VIMDCLXIV** tum congressi in sanctissima magna ecclesia venerabiles sacerdotes et reliqui, quibus etiam aliqui nostrum tum temporis assumebantur, tanquam ad interrogationem, propositam ibidem a venerabili fratre nostro, metropolitano Russiae, Constantino, pie responderunt.

Licet enim multis Scripturae locis, cogitatum in una persona Deum hominemque, filium Verbumque hujus coaeterni patris, nostrae salutis procuratorem, obtulisse se Patri ut sacrificium vivificans mundoque salutiferum, comprehensum est atque declaratum, non tamen, ut quidam perhibent, aliquid communicavit ad illud accipiendum vel ipse, pro nobis sese offerens ut inculpabilem victimam, unigenitus filius Dei, vel etiam hominibus vivificansque Spiritus divinus; neque vero a nobis perfectum vivificans sacrificium, oblatum Patri secundum illum, Filius Spiritusque simul non recipiunt.

σιον ζωοποιόν τε καὶ θεῖον πνεῦμα· οὔτε δὲ τὴν πατρὶ ἡμῶν τελομένην ζωοποιὸν θυσίαν προσαγομένην κατ' αὐτὸν τῷ πατρὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα οὐ συμπροσδέχονται.

Εἰ γοῦν καὶ οὕτω τὰ περὶ τῆς εἰρημένης πρώτης προσαγωγῆς πολλαχῶς, ὡς δεδηλωται, γέγραπται, ἀλλ' οὐκ καὶ ὑποστατικῶς αὐτόν, ὡς καὶ καθ' ἑαυτόν, τῆς θείας προσαγωγῆς φύσεως κατὰ τὴν αὐτῶν ληρωδίαν, προσαγαγεῖν τῷ πατρὶ τὴν σωτήριον ἐκείνην τοῦ ἡμετέρου γένους θυσίαν ὅποδὴποτε τῆς θεοπνεύστου γραφῆς παραδεδομένην ἐφεύροι τις, οὐδ' ὅτι μὴ ταύτην συμπροσεδέξατο καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Ἴνα δὲ καὶ διὰ χρήσεων γραμικῶν φανότατα ἀποδειχθῆ, ἃ λέγομεν· καὶ ἑάν μὴ τις ἀναγεννηθῆ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, καὶ τὰ λοιπά. Εἰς φησι θεός, εἰς καὶ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Καὶ πάλιν· ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ. Δι' ἀνθρώπου θανάτος, δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν. Πρὸς ταῦτα καὶ τὴν ἀποστολικὴν ἀντιβαλεῖν φωνήν· περὶ θραχεῖν δεῖ θεῶ μᾶλλον, ἢ ἀνθρώποις· οὕτως ἀνθρωπότητος ἀρρήτως ἠνωμένης καὶ ἀχωρίτως θεότητι, ὡς τὸ αὐτὸ βρέφος καὶ παιδίον βλέπεσθαι καὶ θεὸν γινώσκεσθαι. Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, φησὶν ὁ προφήτης, υἱὸς καὶ ἐδόθη, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος. Οὐδὲ γὰρ δεῖ τὰς ἐλπίδας ἔχειν εἰς ἄνθρωπον, ἀλλ' εἰς τὴν σωτήριον τοῦ δεσπότου οἰκονομίαν, τοῦ διὰ τῆς ἐνωθείσης τῆ σαρκὶ θεότητος ἡμᾶς τῶν τοῦ διαβόλου χειρῶν ἀραραπίσαντος.

Quodsi igitur sic quoque de modo dicta prima oblatione saepius, ut exposuimus, scriptum est, nequaquam tamen personaliter illum, ut per se, divinā offerente naturā, secundum illorum nugas, obtulisse Patri salvatorium illud nostri generis sacrificium, in qualicumque sacrae scripturae loco traditum quis inveniet, neque etiam, non simul recepisse istud et Filium et Spiritum Sanctum.

Verum etiam ut sententiis Scripturae clarissime demonstrantur ea, quae dicimus: *Et si quis non regeneratus fuerit ex aqua et Spiritu*, et quae sequuntur. *Unus*, inquit, *Deus, unus etiam mediator Dei et hominum*. Atque iterum: *primus homo e terra terrenus, secundus homo e coelo*. *Per hominem mors, per hominem resurrectio mortuorum*. His etiam ex adverso ponenda apostolica vox: *parere decet Deo magis, quam hominibus*, ita humanitate inessabiliter juncta atque indivisibiliter deitati, ut idem infans puerque cernatur, deusque intelligatur. *Infans natus est nobis*, inquit propheta, *et filius datus, vocaturque nomen ejus magni consilii nuntius*. Neque enim spernere decet in homine, sed in salvatoria Domini oeconomia, qui per adunatam carni deitatem Diaboli nos manibus eripuit.

MANTISSA OBSERVATIONUM CRITICARUM.

- Pag. 1. lin. 6. καὶ ταῖς ἀπανταχῇ δέδωκεν ἐκκλησίας] His verbis suprascriptum in codice: καὶ τὴν Ῥώμην διέστησεν, quod nos expressimus in interpretatione latina. Deinde pro δέδωκεν malimus διέδωκεν vel διαδέδωκεν.
- Pag. 2. lin. 8. περὶ θανυῶν] Sic codex, pro quo grammaticorum praecepta requirere dicuntur ἐφ' θανυῶν.
- Pag. 3. lin. 1. 2. ἡ δὲ ἐκκλησία δεδογματίζε τε καὶ ἀπερήνατο, μήτε θέσει μήτε λέξει θεωθῆναι τὸ πρόσλημμα] Pro ultimis, quod nunc demum videmus, ipse codex habet: μήτε θέσει μήτε φάσει λέγειν θεωθῆναι τὸ πρόσλημμα: i. e. neque adoptione neque natura dicere divinitatis competentem factam Domini carnem assumptam. Quod omnino reponendum.
- Pag. 4. l. 8. ἀλλὰ κατὰ τὴν δέξιν καὶ τὴν τιμὴν] Librarius meus locum codicis sic quoque legi posse ait: ἀλλὰ κατὰ τὴν δεξιτὴν τὴν τιμὴν: i. e. secundum receptionis honorem. Tum vero abesse velis τὴν ante τιμὴν.
- Ibid. l. 10. ὅπερ τε χρίσαν] Codex ὅπερ τε χρίσαν. Totum locum perquam difficilem sic quoque capere licet: Deus enim non id est, quod naturam mutavit naturamque est, et (sed) idem, quod principium creans parque deitati (sibi ipsi).
- Pag. 5. lin. 4. Συνεμάθισε γὰρ κ. τ. λ.] Totum hunc locum codex habet post sequentem, qui inscriptionis titulique vices gerit (ἐκ τῶν αὐτῶν πράξεων κ. τ. λ.). Quod sensum turbat. Nos ordinem ita mutavimus, ut nunc excusum est. Jam vero isti inscriptioni illud deest, cui praefatur; quod nos signis nostris indigitavimus. Vel tota inscriptio erit antecedentium, quod dicunt, *postscriptum*. Utut de hac re statueris, anathematis, p. 4. sq. memorati, vix erunt verba Eustatii se ipsum condemnantis, sed synodi alicujus particula, de ejus haeresi similibusve habitae.
- Pag. 8. lin. 14. Ἀλέξιον] Codex vel librarius Ἀλέξανδρον.
- Pag. 9. interpr. lat. lin. 2. alii ab ipso etc.] Haec ita lege: alii ipsi quoque filio . . . contendebant, ut uni e trinitate ab eademque summa omnium imperatrice individuo.
- Pag. 11. interpr. lat. lin. 4. Quodsi enim etc.] Haec ita lege: Quodsi enim ea est naturarum ratio, ut altera offerat, altera acceptet . . . ut Deum ea, quae sunt etc.
- Ibid. interpr. lat. ult. Cum vero propositum sit] Lege: Posito vero etc.
- Pag. 14. interpr. lat. lin. 12. mysterio sacrificii . . . lege sacrificii] Lege: typico sacrificio . . . typico sacrificio.
- Pag. 16. interpr. lat. lin. 4. oblatam] Lege susceptam.
- Pag. 17. lin. 10. πείθειν] Codex πείθης.
- Ibidem lin. 11. μεθαριθύσασθαι] Codex μεθαριθύσασθαι.
- Pag. 18. lin. 10. et 14. Κόντοστεφάνου] Codex Κορτοστένου. Reposuimus nomen in historia Comnenorum vulgare.
- Ibidem lin. 12. τῆς μακαριωτάτης] Codicis signum legi quoque potest μακαριτιδος.
- Pag. 19. lin. 1. πρωτονοβελισσίμου] Hoc ita scribit codex: ἀνω^{tt}.
- Ibidem lin. 18. Ἀτταλίας] Codex Ἀττάλας.
- Pag. 20. lin. 14. ἀπαριθμῆσαι] Codex ἀπαριθμεῖσαι.